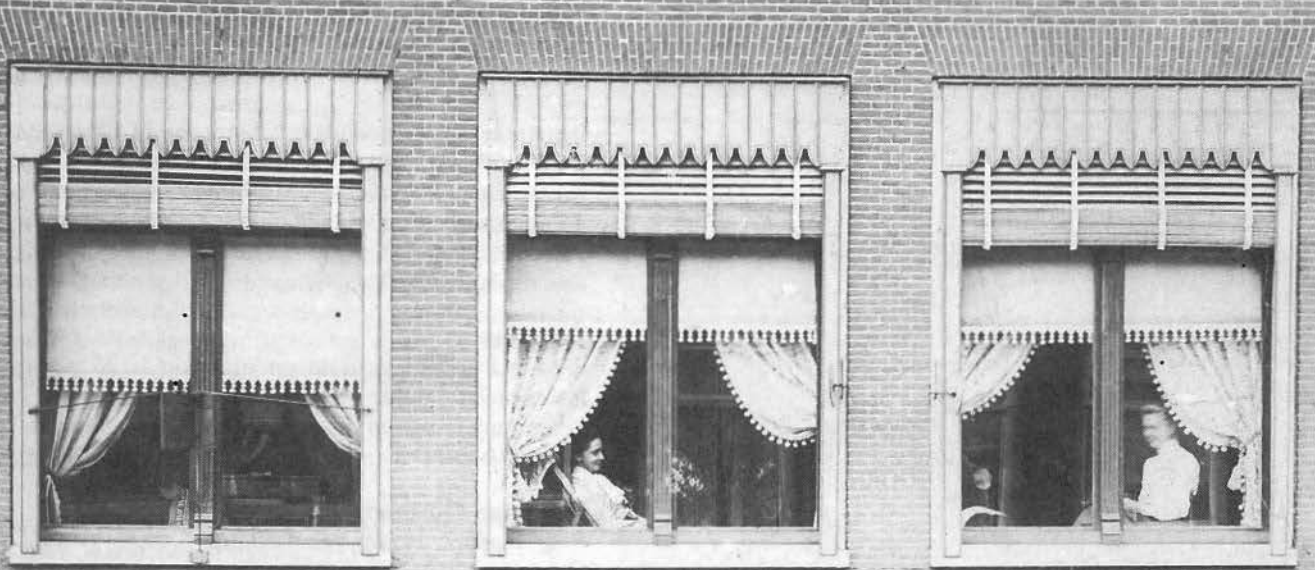

OUD~HOORN

KWARTAALBLAD VAN DE VERENIGING „OUD-HOORN”

11e jaargang nr. 1 maart 1989

GEBROEDERS ENKEN.

52

GEBROEDERS ENKEN.

Kwartaalblad van de Vereniging 'Oud-Hoorn'.

Losse nummers, voorzover voorradig verkrijgbaar tegen betaling van f 5,— per stuk voor leden en f 7,50 voor niet-leden bij F. Uiterwijk, Grote Oost 98-100, 1621 BZ Hoorn, tel. 10220 (tevens verspreidingsadres).

Bestuur: J. M. Baltus, voorzitter
A. de Graaf, vice-voorzitter
A. G. F. van Weel, secretaris
mw. E. Millenaar, 2e secretaris
W. L. van der Waal, penningmeester

leden: Y. J. Hangelbroek
L. P. M. Hoogeveen (archivaris)
A. Boezaard
mw. L. Rensema-Brevet

Secretariaat: Postbus 346, 1620 AH HOORN

Contributie „Oud-Hoorn“: minimaal f 25,— per jaar, inclusief toezending van het kwartaalblad.

Lidmaatschap voor het leven door:

- een éémalige bijdrage van minimaal f 700,—, indien het lid 45 jaar of ouder is, of door
- een éémalige bijdrage van minimaal f 500,— indien het lid 55 jaar of ouder is.

Giro 21 44 888 t.n.v. Penningmeester Ver. 'Oud-Hoorn'
Postbus 346
1620 AH HOORN

Redactiecommissie:

J. L. N. Dijkstra
R. de Knegt
H. W. Saaltink
Femke Uiterwijk
W. Vingerhoed

Redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra
Rotiusstraat 46
1624 GC Hoorn, tel. 1 71 17

Opgave nieuwe leden:

A. de Graaf
Eikstraat 37
1623 LR HOORN
tel. 02290 - 1 68 26

Archiefdienst Westfriesse Gemeenten:

Het streekarchief is gevestigd in het Stadhuis van Hoorn, Nieuwe Steen 1, tel. 3 12 34.

Postadres: Archiefdienst Westfriesse Gemeenten
Postbus 603
1620 AR HOORN

De studiezaal is geopend van maandag t/m vrijdag van 9.00-17.00 uur. Avondopenstelling elke eerste en vierde woensdag van de maand van 19.00-22.00 uur, behalve in juli en augustus.

Tussen 12.30 en 13.30 uur en ná 16.45 uur kunnen geen stukken meer worden aangevraagd.

Tarieven:

door het archief verricht onderzoek f 10,25 per half uur; fotokopieën f 0,80.

Eigen onderzoek op de studiezaal en het lenen van boeken uit de bibliotheek (niet alles wordt uitgeleend) is gratis.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 1 55 97).

Geopend: het gehele jaar,
maandag t/m vrijdag van 11.00-17.00 uur.
zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.

Bureau: Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn

Drukker van dit blad:

Drukkerij Edecea BV,
Protonweg 32, Postbus 7, 1620 AA Hoorn

Volgend nummer en inleverdatum kopij

Het volgende nummer (11e jaargang nr. 2) zal verschijnen op 15 juni 1989. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit nummer uiterlijk 15 mei 1989 in te leveren bij het redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra, Rotiusstraat 46, 1624 GC Hoorn, tel. 02290 - 1 71 17.

Verantwoording illustraties van dit verschijningsnummer:

Arjan Buur, J. M. Baltus, C. Koelman (Westfries Museum), C. v. d. Zel, Archief Westfriesse Gemeenten.

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie van 'Oud-Hoorn'.

Bij de omslagfoto:

IJzerwinkel gebr. Eyken, Grote Noord 52, in 1904. (Verz. Archiefdienst Westfriesse Gemeenten.)

Zie ook het artikel over de familie Eyken, elders in dit nummer.

Bestuursmededelingen

Voorjaarsledenvergadering

Op dinsdagavond 16 mei a.s. vindt ijs en weder dienende de Voorjaarsledenvergadering plaats in de Oosterkerk. Daarvoor ontvangt u natuurlijk nog een convocatie. Naast de gebruikelijke agendapunten als Jaarverslag en Financiële verantwoording komen ook de voorstellen van het bestuur tot wijziging van de verenigingsstatuten aan de orde. Een exemplaar van het concept-nieuwe statuten zal t.z.t. bij een aantal bestuursleden, te weten Baltus, De Graaf en Van Weel, ter inzage liggen.

Buurtje 1 en 2

Er was op vrijdag 13 januari j.l. om 16.00 uur een flinke mensenmenigte verzameld bij de nieuwe panden van onze vereniging. Toen werden Buurtje 1 en 2 officieel in gebruik genomen door de huurders. Wethouder Jaap Schaper verrichtte de opening en de vele belangstellenden konden ook het interieur van beide huizen bezichtigen. Veel stof tot gesprek leverde de merkwaardige trapconstructie naar de zolder op van Buurtje 1. Vervolgens troffen velen elkaar in de Oosterkerk voor een drankje en een minitontoonstelling van foto's gemaakt tijdens de restauratie-activiteiten.

Gasfabriekterrein

Het bestuur heeft aan het gemeentebestuur een brief verzonden met daarin het dringende verzoek te ijveren voor het behoud van de zogenoemde directeurswoning bij de Zon en de markante voormalige gaskoepel, een zeldzaam overblijfsel van 19e-eeuwse industrie en techniek. Inmiddels blijkt de gaskoepel 'weggegumd' te zijn op het prijswinnend nieuwbouwplan op dit terrein. In de pers heeft OUD HOORN

uitvoerig haar standpunt inzake deze ontwikkelingen kenbaar gemaakt.

Hotel aan Westerdijk

De vereniging heeft een bezwaarschrift ingediend tegen het verlenen van een bouwvergunning voor het plaatsen van een hotel annex zwemvoorziening op de Westerdijk tegen Hoorns Bescherme Stadsgezicht aan.

2. Wethouder J. Schaper verricht opening Buurtje 1-2

1. Buurtje (vroegere aanzicht, 1921)

Horeca-nota

De druk op de binnenstad wordt steeds groter. Dit bleek ook uit de inhoud van een concept-nieuw Hoorns horecabeleid: de Kerkstraat, een straat vol monumenten en een gevarieerde invulling van woon-winkel- en bedrijfspanden, zou uitbreiding van de harde horeca mogen hebben. Gelukkig is hier vooral door actie van bewoners en andere bezorgden een stokje voor gestoken. Dat Hoorns binnenstad vooral zijn eigen karakter bezit wegens haar unieke historische schoonheid, wordt door velen gemakshalve vaak 'vergeten'

Nieuwe monumentenwet

De bestuursleden Van Weel en Baltus bezochten op 21 januari j.l. een voorlichtingsbijeenkomst van de *Stichting Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming*, gehouden in Utrecht en met als onderwerp: de nieuwe Monumentenwet. Deze nieuwe 'Monumentenwet 1988' kent een aantal wezenlijke verschillen met de wet uit 1961 en legt, in het kader van het decentralisatiebeleid van het rijk meer taken en bevoegdheden op het gebied van de monumentenzorg bij de gemeentelijke overheden. Dit heeft tot gevolg dat in de praktijk bij de gemeenten veel meer de verantwoordelijkheid ten aanzien van het monumentaal bezit wordt gelegd.

Enige punten die opvallen zijn: het rijk blijft bepalen welke panden of zaken als Rijksmonument worden gekwalificeerd.

Wordt plaatsing op de Rijkslijst overwogen, dan geldt vóór bescherming. Nieuw is echter dat nu de gemeente gaat bepalen over vergunningen tot wijziging maar ook afbraak of

verwijdering van rijksmonumenten! Dat was daarvoor een zaak van de Rijksdienst.

Het NCM wijst dan ook op het belang van de particuliere monumentenorganisaties, als bijv. *Oud Hoorn* en *Stichting Stadsherstel*. Hun deskundigheid en inzet worden nog belangrijker ten einde een alerte signaalfunctie maar ook ondersteunende functie te kunnen uitoefenen. Zeer nauw overleg moet er dus zijn met bijv. de Gemeentelijke Monumentencommissie die het College van B & W adviseert in alle monumentenaangelegenheden. Gelukkig wordt het bestuur voortdurend aangesproken door leden der vereniging die attenderen op zorgelijke toestanden op monumentaal gebied in Hoorn. Het bestuur is zeer blij met deze aandacht en hulp.

Kwartaalbladredactie viert tienjarig bestaan

In 1988 werd al weer de tiende jaargang van dit kwartaalblad afgesloten. Elders in dit nummer leest u een verhaal over dit eerste decennium. Het leek het bestuur zeer gepast om de huidige redactie als blijk van waardering voor al haar gedane inspanningen een etentje aan te bieden in een der plaatselijke monumentaal gelegen restaurants. Namens alle leden feliciteert het bestuur de redactieleden ter gelegenheid van dit jubileum, mede in het besef dat ook vooral door het blad de groei van Oud Hoorn is en wordt bevorderd.

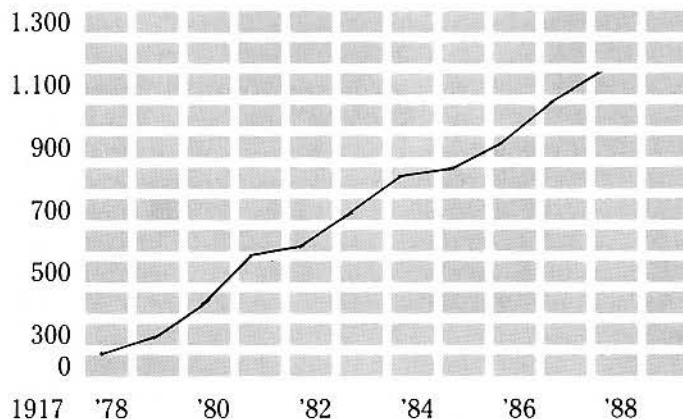
Herman Krijgsman 75 jaar

Op 5 maart jl. vierde ons erelid Herman Krijgsman zijn 75e verjaardag. Van Oud-Hoorn uiteraard onze hartelijke gelukwensen!

Jaarverslag van de vereniging Oud-Hoorn over 1988

Leden

Ook in 1988 groeide het ledental onverminderd door: op 31 december 1988 telde de vereniging 1181 leden, 93 meer dan aan het eind van 1987. In de loop van het jaar lieten zich 111 nieuwe leden inschrijven, terwijl aan het einde van het jaar 18 leden werden uitgeschreven: 4 door opzegging en 14 door wanbetaling.

De ontwikkeling van het ledental van de vereniging Oud Hoorn

Er gaven zich in 1988 weliswaar minder nieuwe leden op dan in de twee voorafgaande jaren, toch mag het verenigingswerk zich blijven verheugen in een steeds groeiende belangstelling hetgeen onder andere moge blijken uit het zeer geringe aantal leden dat moest worden uitgeschreven. Die uiting van standvastigheid ziet het bestuur enerzijds als blijk van instemming met het gevoerde beleid, anderzijds is zij een reden te meer om zonder dralen te blijven strijden tegen schaamteloze mutilaties in Hoorns historisch stedelijk schoon. Dat de geest van de tijd met ons is, wordt nog eens tot uitdrukking gebracht in onderstaande grafiek waarin de groei van het ledental gedurende de afgelopen elf jaar in beeld is gebracht.

Het bestuur betuigde op gepaste wijze zijn deelneming bij het overlijden van het trouwe lid mevr. A. R. Rap-Perwitz uit Hilversum.

Bestuur

Op de agenda van de voorjaarsledenvergadering van 3 mei 1988 stonden de bestuursleden Y. J. Hangelbroek en H. W. Saaltink als aftredend. Alleen de heer Hangelbroek had zich herkiesbaar gesteld en hij werd dan ook herkozen met één stem onthouding. Helaas moest het bestuur afscheid nemen van de heer Saaltink die, onder meer vanwege drukke werk-

zaamheden, minder tijd over had voor bestuurszaken. Voorzitter Baltus sprak zeer waarderende woorden over de vele activiteiten van deze bestuurder die sinds 3 juni 1977 lid was van het verenigingsbestuur. Hij memoreerde de initiërende rol van de heer Saaltink bij de stadswandelingen en zijn niet aflatende werk als redactielid van het kwartaalblad. Gelukkig blijft hij voor deze laatste functie behouden. Als dank voor zijn betekenis voor de vereniging ontving de heer Saaltink een ets van de kunstenaar Peter de Rijcke.

Ook dit jaar kwam het bestuur per traditie op elke eerste donderdag van de maand bijeen om de verenigingsactiviteiten te coördineren. Voorafgaand aan de vergadering in oktober tekenden alle bestuursleden de hypotheekakte voor de restauratie van de panden Buurtje 1 en 2.

In december ontving het bestuur van de heer C. Koppers het trieste bericht dat hij op doktersadvies alle werkzaamheden voor de vereniging moest beëindigen. Daarmee kwam abrupt een eind aan het onvolprezen werk van de heer Koppers als ledenadministrateur, als distributeur van kwartaalbladen en uitnodigingen én als gids van de rondwandelingen. Het ligt in de bedoeling om tijdens de voorjaarsledenvergadering van 1989 meer officieel afscheid te nemen van de heer Koppers als veelzijdig medewerker van de vereniging. Tegelijkertijd zal bij die gelegenheid de nieuwe centrale man van de ledenadministratie — de heer C. Kooijman — aan de leden worden voorgesteld.

Onderscheidingen

In het licht van de idee dat ook restauraties van kleinere objecten bijdragen tot verfraaiing van het stadsbeeld, reikte het bestuur dit jaar drie onderscheidingen uit, ieder in de vorm van een gevelschild.

De familie C. E. M. Eckhardt-Meilink ontving het schild uit handen van de voorzitter voor de geslaagde restauratie van het pand Ramen 11. Architect A. Wever toverde deze voormalige Franse School, gekenmerkt door de Haarlemse trapgevel, om tot een schitterende en uiterst functionele woon en kantoorruimte.

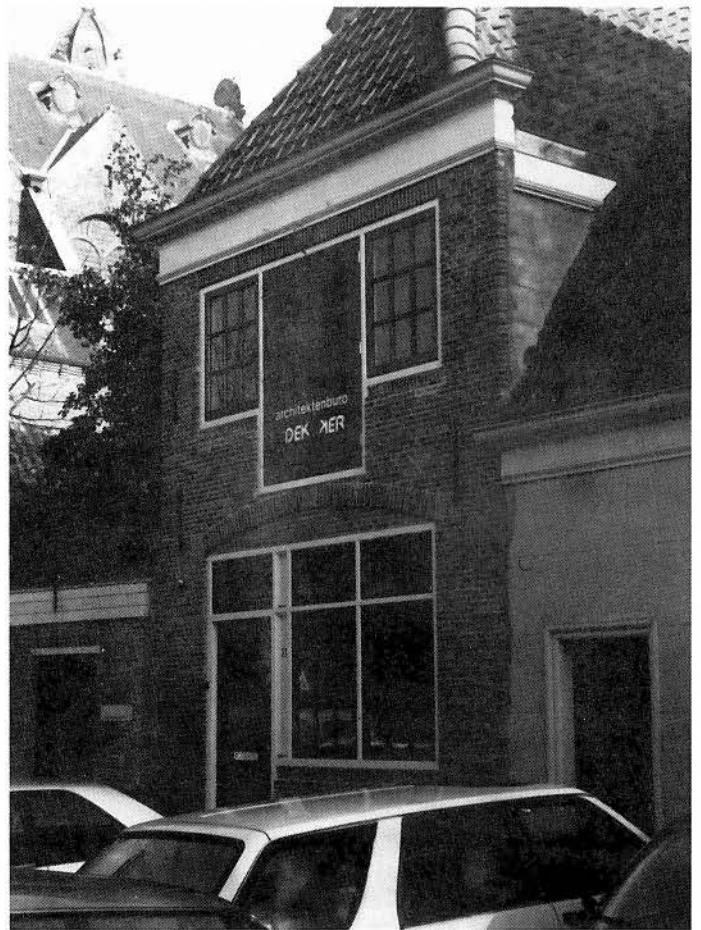
In samenspraak met architect T. Hol liet de familie R. H. van de Berg de vroegere sigarenmakerij, later pakhuis en nu woonhuis aan het Achterom 111 grondig restaureren. Voor haar inspanningen werd zij door het bestuur van harte beloond.

Omdat de strijd tegen de voortgaande verpaupering van het Achterom niet actief genoeg kan worden gestreden ontving architectenbureau Dekker de onderscheiding voor de renovatie van het Achterom 22, een mooi pakhuisje met kantoorfunctie.

In hun dankbetuigingen lieten de opdrachtgevers duidelijk doorklinken dat hun waardering voor het te restaureren object gaandeweg de werkzaamheden alleen maar was toegenomen. Het enthousiasme van de heer Dekker mondde zelfs uit in een publieke uitnodiging het gerenoveerde pand te komen bezichtigen.

Ledenvergaderingen

Ruim tachtig leden luisterden de voorjaarsledenvergadering van dinsdagavond 3 mei 1988 in de Oosterkerk op. De vergadering stond sterk in het teken van de noodzakelijke activiteiten ten behoeve van de aankoop en de financiering van de opknapbeurt van de panden Buurtje 1 en 2. Zij ging accoord met de voorgestelde wijziging der statuten. Deze wijziging was noodzakelijk in verband met de subsidieregeling voor het pandenbezit van de vereniging.

Tijdens de rondvraag ontstond een levendige discussie over de houding van het bestuur tegenover het terras, maar vooral de kiosk, op het Kerkplein. Evenals in het bestuur, waren ook de meningen van de vergadering nogal verdeeld. Bestuurslid De Graaf kreeg aan het eind van de discussie vele handen op één met zijn opmerking: „Niemand heeft zich na de plaatsing ooit bekommerd om het verzetsmonument op het plein, nu is in ieder geval de rommel er omheen verdwenen”

Na het huishoudelijke gedeelte hield drs. J. P. H. van der Knaap, secretaris van de Stichting Koepelkerk, een boeiend betoog over de geschiedenis van de nu bedreigde St. Cyriacuskerk aan het Grote Noord. Ir. Y. J. Hangelbroek liet daarna door middel van dia's zien tot welke graden van verval gebrek aan onderhoud kan leiden. Restauratie is hier moeilijk, maar hoogst urgent.

De najaarsledenvergadering vond plaats op zaterdagmorgen 26 november 1988 in de Oosterkerk. Het relatief geringe aantal aanwezigen — achtenvijftig in getal — aanvaardde na enige toelichting met 42 stemmen vóór het bestuursvoorstel tot de invoering van het lidmaatschap voor het leven.

Na de pauze ging mevrouw Tosca van der Walle — archeologe verbonden aan het Westfries Museum — enthousiast in op sporen van oude bebouwing en ambachtelijke nijverheid gevonden bij het oudheidkundig bodemonderzoek aan het Grote Noord. Een meer gefundeerde verantwoording voor onze financiële steun aan dat onderzoek, was niet denkbaar. Tot slot dient vermeld te worden dat fragmenten van beide ledenvergaderingen te horen zijn geweest op de plaatselijke radio.

Eigendommen

Er is het afgelopen jaar door het bestuur bijzonder veel tijd en energie gestoken in het pandenbezit van de vereniging.

Uiteraard was dit in hoge mate het gevolg van de aankoop en restauratie van de panden aan het Buurtje. De nieuwe huurders van Bierkade 10 werden vrijwel direct geconfronteerd met problemen van de verwarming. Deze werden verholpen maar in oktober bleek een aantal aanpassingen aan de c.v.-installatie opnieuw noodzakelijk. Besloten werd om de huur dit jaar niet te verhogen.

Met de in het jaarverslag van 1987 aangekondigde herstelwerkzaamheden aan de kap van het pand Schoolsteeg 7, kon in 1988 helaas nog geen begin worden gemaakt. De weersomstandigheden, het wachten op de toegezegde subsidies én een plotseling urgente actie van de aannemer elders waren daar debet aan. Daar het prijsindexcijfer in 1988 niet steeg, werd ook voor dit pand de huur niet verhoogd.

De achtergevel van het pand Onder de Boompjes 8 werd in augustus voorzien van twee tuindeuren. Tevens werd in de tuin van dit pand een houten berging geplaatst. Eind 1988 bereikte het bestuur het bericht dat het pothuis op onverklaarbare wijze was verschoven. Nader onderzoek bracht vooralsnog geen directe oorzaak aan het licht. Ook dit pand kende het afgelopen jaar geen huurverhoging.

Voor het pand Breed 12 achtte het bestuur een huurverhoging wel op zijn plaats. Daartoe opende het onderhandelingen met de huurder; deze werden bevredigend afgerond. Zoals gezegd ging de meeste aandacht het afgelopen jaar uit naar de ontwikkelingen rond de panden Buurtje 1 en 2. In chronologie volgt hieronder een kort overzicht van de meest in het oog springende gebeurtenissen:

- in maart stelt de gemeente de vereniging Oud-Hoorn in de gelegenheid de panden aan te kopen; een architect krijgt de opdracht een raming te maken van de ontwikkelingskosten;
- tijdens zijn april-vergadering stemt het bestuur in met de aankoop én met het dekkingsplan tot restauratie; subsidie zal worden aangevraagd én het Kerkmeijer-De Regtfonds

zegt, onder voorwaarden, een renteloze lening van f 22.000,— toe; het bestuur stelt uit zijn gelederen de bouwcommissie samen;

- teneinde voor meer subsidie in aanmerking te komen dienen de statuten enigszins te worden veranderd: in mei aanvaardt de ledenvergadering het wijzigingsvoorstel daartoe én gaat zij akkoord met aankoop en financieringswijze.

Formeel hadden de statuten reeds in 1979 moeten worden aangepast aan nieuwe wetgeving. Het bestuur installeert, nu het hiervan op de hoogte is, onmiddellijk een statutencommissie die te zijner tijd wijzigingsvoorstellen zal indienen.

- met het kwartaalblad van juni ontvangen alle leden het verzoek een bijdrage te storten in het restauratiefonds Buurtje 1 en 2;
- in haar vergadering van juli stemt de gemeenteraad in met de uitgifte in erfpacht van de percelen/panden Buurtje 1 en 2 aan de vereniging Oud-Hoorn conform het contract; in deze zelfde maand keurt Gedeputeerde Staten het raadsbesluit goed;
- door aankoop van de steeg en het poortje naast het hoekpand, wordt de bereikbaarheid en dus het woongenot van beide huisjes aanzienlijk verbeterd; eind augustus start de aannemer met de renovatie;
- de architect T. Hol, de aannemer K. Louter en de bouwcommissie hebben in september hun eerste bouwvergadering; het bestuur kiest diezelfde maand de twee toekomstige huurders uit een reeks gegadigden;
- in oktober deelt de penningmeester mee dat er ruim f 11.000,— is gestort in het restauratiefonds; dit bedrag komt overeen met het oorspronkelijk begrote financieringsstekort dat — indien nodig — betaald mocht worden uit eigen middelen;
- de bouwwerkzaamheden verlopen voorspoedig; tijdens de bouwvergaderingen van november worden, in overleg met de nieuwe huurders, kleine wijzigingen in het bestek besproken;
- in december blijkt dat, indien zich geen onvoorziene gebeurtenissen voordoen, beide pandjes medio januari 1989 in gebruik kunnen worden genomen; besloten wordt om wethouder J. Schaper te vragen dit officieel te doen.

Financieel beleid

Dit jaar stemden de leden in met:

- het verlenen van een subsidie van f 1000,— aan het Westfries Museum bestemd voor de uitwerking van de resultaten van het archeologisch onderzoek onder de panden Grote Noord 25 t/m 29. Daarmee kwam het totaal aan subsidies voor dit onderzoek op f 3000,—;
- de aankoop van de panden Buurtje 1 en 2 voor f 100,— per stuk;
- het verlenen van een machtiging aan het bestuur om een hypothecaire lening af te sluiten ter dekking van de restauratiekosten van bovengenoemde panden;
- een eventuele bijdrage van f 11.000,— uit eigen middelen ter leniging van de kosten van restauratie aan diezelfde panden;
- de verhoging van de contributie tot minimaal f 25,— per jaar, inclusief toezending van het kwartaalblad;
- het invoeren van het lidmaatschap voor het leven door:
 - a. een éénmalige bijdrage van minimaal f 700,— indien het lid 45 jaar of ouder is, of door
 - b. een éénmalige bijdrage van minimaal f 500,— indien het lid 55 jaar of ouder is.

Uit de revenuen van het „Dirk Visser Fonds” werd over 1988 een bedrag van f 39,77 ontvangen.

Zie verder de jaarcijfers van de penningmeester.

Stadsbeeldbewaking

Als wederom de balans wordt opgemaakt van de veranderingen die zich het afgelopen jaar in Hoorns stadsbeeld hebben voltrokken, dan is het eerste dat na een voorzichtige inventarisatie opvalt de enorme hoeveelheid ruimtelijke ingrepen in de (binnen)stad. Hoorn blijkt in velerlei opzichten een stad die leeft, die gonst van de (her)bouwactiviteiten. Voortdurend wordt de ruimtelijke structuur aangepast aan de steeds veranderende eisen van de tijd. Helaas staan heel veel van die aanpassingen op gespannen voet met het streven tot behoud van het historisch stadsschoon. Kleine woningen worden samengevoegd, winkels vernieuwen naast hun interieur de voorpui, het parkeren wordt steeds stringenter gereguleerd, terrassen verschijnen, bouwvallen worden opgeknapt en hier en daar wordt aan stadsvernieuwing gedaan door kaalslag en nieuwbouw. En tussen al die bedrijvigheid worstelt een vereniging als de onze om het historisch waardevolle te handhaven. Worstelen wel degelijk, bovenkomen heel zelden. Welzeker, uit het groeiende aantal leden alsook uit de hoge opbrengst van de actie restauratiefonds Buurtje 1 en 2, blijkt dat het magere resultaat van die permanente strijd door velen wordt gewaardeerd. Gelukkig is ook de geest van onze tijd niet meer dezelfde als die van zestiger en begin zeventiger jaren. Het toenmalige vooruitgangsoptimisme, gekenmerkt door radicale, soms zelfs letterlijk baanbrekende, maatregelen die de economische groei moesten bevorderen, heeft gelukkig bij veel beleidsmakers plaats gemaakt voor het meer behoedzaam omgaan met het onvervangbare historische erfgoed. Waakzaamheid blijft evenwel te allen tijde geboden.

Nu aan het eind van de tachtiger jaren de economie lijkt op te leven, is het te hopen dat er geleerd is van de fouten uit de afgelopen decennia: economische groei en instandhouding van stedelijk schoon behoeven niet per definitie elkaars tegenpolen te zijn. Toch is het frappant hoeveel kleine woninkjes op plaatsen die uit monumentaal oogpunt van minder betekenis zijn, de afgelopen jaren zijn verdwenen. Een stil sluipend proces, voorwaar. Voor veel van die pandjes zou restauratie waarschijnlijk niet de aangewezen weg zijn geweest, maar het ware te wensen dat de ervoor in de plaats gekomen nieuwbouw met enige fantasie, met enige gedurfdheid, kortom met meer allure zou zijn gerealiseerd. Alom in den lande treft men kleinschalige nieuwbouwprojecten aan — ook in de sfeer van de sociale woningbouw — die minder fantasieloos zijn. Eén van de grote, misschien wel onbewuste, verdiensten van onze voorouders was hun gevoel voor afwisseling. Juist die destijds aangebrachte variatie in de gebouwde omgeving — variatie in de vorm, kleur, oppervlak en functie — geeft het historisch stadsbeeld zijn volstrekt eigen karakter. We zeiden het al eerder: dat Hoorn een prettige stad is om in te vertoeven dankt zij zeker niet in de eerste plaats aan haar enorme hoeveelheid uniforme doorzonwoningen. Voor alle duidelijkheid: de vereniging Oud-Hoorn wil geen club zijn van romantische hemelbestormers die alles van vroeger wil behouden en het nieuwe op voorhand van geen waarde vindt. Zij had echter graag gezien dat het nieuwe met meer intrinsieke waarde tot stand zou worden gebracht.

Naar welke kant de balans van veranderingen in het stadsbeeld van 1988 doorslaat, is moeilijk te zeggen; dat hangt

niet alleen af van de kwantiteit van de wijzigingen maar zeker ook van hun kwaliteit. Die laatste is vaak een kwestie van smaak, onbetwistbaar en onweegbaar. Desalniettemin waren de bedreigingen en aanslagen het afgelopen jaar weer niet van de lucht. We brengen slechts in herinnering: de wanhopige ontwikkelingen rond het steegje 't Glop, de voortschrijnende verloedering van de Oude Doelenkade, de gemeentelijke horeca-nota die concentraties van uitspanningen beoogt in monumentaal zeer kwetsbare stadsdelen, de hardnekkige dreiging van de bouw van een chic hotel annex overdekt zwembad aan de Westfriese Omringdijk, pretparkachtige ontwikkelingen rond de Hulk, de oprukkende rolluiken aan het Grote Noord en zijn zijstegen, het voortgaande verval van de St. Cyriacuskerk en dat aan het dak van de Lutherse kerk, de onzekere toekomst van de pastorie aan het Grote Noord, de op handen zijnde ingrepen aan het Waaggebouw en tenslotte de toekomstige ontwikkelingen op het terrein van de voormalige Gasfabriek. Ten aanzien van alle hierboven genoemde punten heeft het bestuur, hetzij via zijn vertegenwoordigers in diverse commissies, hetzij via (open) brieven, blijk gegeven van zijn verontrusting.

Uit de pers werd vernomen dat ook de nabije toekomst op monumentaal gebied verre van rooskleurig is. Een nieuwe regeling inzake het stadsvernieuwingfonds gaat betekenen dat er vanaf 1990 ongeveer f 60.000,— per jaar minder zal kunnen worden besteed aan restauraties in de stad.

Gelukkig vielen er ook positieve ontwikkelingen te signaleren gedurende het afgelopen jaar. Zo werd met een zekere regelmaat de gemeentelijke monumentenlijst aangevuld. Een aantal restauraties werd dit jaar ter hand genomen of bereikte zijn voltooiing: het gebouw van het Kantongerecht aan het Grote Oost 53, Ramen 11, Dubbele Buurt 5-7 en Buurtje 1 en 2. Daarnaast deed de Stichting Stadsherstel in positief opzicht van zich spreken: zij kocht de zogenaamde Droppanden aan het Kerkplein aan om deze vervolgens te laten renoveren, zij was verantwoordelijk voor de restauratie van de Barmhartige Samaritaan en nam tevens de opknapping van het pand Achter op 't Zand 22 ter hand. Daarbij boezemde het door de gemeente ingediende plan voor de restauratie van de voorgevel van de Boterhal vertrouwen in. Tot slot mag niet onvermeld blijven dat de geplande nieuwbouw van Westerhaven redelijk oogt, al zal er altijd wel verschil van mening bestaan over de bouwhoogte en het middenrisaliet.

Vertegenwoordigingen

In de vertegenwoordigingen van Oud-Hoorn in de Kerkmeijer-De Regtstichting, in de stichting Stadsherstel, in de Monumentencommissie, in de Welstandscommissie en in de Werkgroep Straatnaamgeving trad in 1988 geen verandering op. Ons bestuurslid mevr. L. Rensema-Brevet nam namens de stichting Stadsherstel zitting in de Monumentencommissie. Er staken het voorbije jaar enige malen geruchten de kop op als zou de gemeente zelf meer richting willen geven aan de koers van de Monumentencommissie door er een heuse raadscommissie van te maken. Hierdoor zou de invloed van Oud-Hoorn in die commissie teruggedrongen kunnen worden.

Werkgroepen en publikaties

Al liet het weer de afgelopen zomer nogal eens te wensen over, de zeven zomeravondwandelingen van Oud-Hoorn mochten zich meesttijds verheugen in droge weersomstandigheden en soms zelfs in een waterig zonnetje. Dit heeft on-

getwijfeld veel mensen gestimuleerd om aan de vrijdagavondwandelingen deel te nemen. Daardoor werd aan één der doelstellingen van deze trips weer ruimschoots voldaan: mensen bekend maken met het historisch stadsschoon van Hoorn en zodoende er liefde en belangstelling voor aankweken. Mevr. A. Pieterse en de heer A. de Graaf stonden samen met 'hun' gidsen weer borg voor een perfecte organisatie. Het is daarom des te spijtiger dat de heer De Graaf het bestuur heeft laten weten uiterlijk in mei 1991 zijn functie als coördinator van de gidsen neer te leggen.

Op de gidsen werd opnieuw talloze malen een extra beroep gedaan: tijdens de Binnenstadstag en de Nationale Open Monumentendag. Daarnaast leidde een aantal gidsen via een spoedcursus — op initiatief van het Hoornse Gilde — leden van dit gilde op in het kader van het project: „Senioren wandelen door Hoorn”. Tevens droegen de gidsen bij tot het welslagen van de jaarlijkse excursie van de Vereniging Hendrick de Keyser die dit jaar, op zaterdag 24 september, in onze stad werd gehouden. Na de enigszins verregende ochtendwandeling boeide voorzitter Baltus de leden van die vereniging met zijn levendige diapresentatie in de soms te lichte Oosterkerk.

Van lichtbeelden van binnen- en buitenlandse historische bouwwerken én van verschillende bouwstijlen werd ook veel gebruik gemaakt tijdens de bouwkunscursus. Het is ieder jaar weer opmerkelijk hoe groot de belangstelling is voor deze door de heer J. Baltus gegeven cursus.

Zowel de stadswandelingen als de bouwkunscursus blijken ieder jaar weer bijzonder belangrijke verenigingsactiviteiten te zijn waarvan niet alleen veel mensen genieten maar waardoor ook veel nieuwe leden worden gewonnen.

In januari spraken de voorzitter en de penningmeester voor Radio Hoorn over de verschillende activiteiten van de vereniging het komend jaar. Bovendien werden door Oud-Hoorn georganiseerde bijeenkomsten ook via de kabelkrant aan het publiek bekend gemaakt.

De werkgroep 1806 die onder leiding van H. W. Saaltink onderzoek doet naar de sociaal-economische structuur van Hoorn in datzelfde jaar, publiceerde in het tweede nummer van het kwartaalblad haar derde verslag. De activiteiten van deze werkgroep bevonden zich eind 1988 in de afrondingsfase.

Er werd het afgelopen jaar ook een werkgroep 75-jarig bestaan opgericht. Deze groep, hoofdzakelijk nog samengesteld uit bestuursleden, hield zich vooralsnog bezig met het inventariseren en toetsen van ideeën ter opluistering van onze jubileumviering in 1992.

Kwartaalblad

De tiende jaargang van het kwartaalblad werd afgesloten zonder personele wijzigingen in de redactiecommissie. De vier uitgebrachte bladen telden in totaal 128 bladzijden. De omslagen hadden ook nu weer betrekking op een artikel in het desbetreffende nummer. Bijzonder vermeldenswaardig waren dit jaar, zonder de andere tekort te willen doen, de uitgebreide artikelen van de bestuursleden A. Boezaard en L. Hooegeven in het tweede nummer over de historie van de panden Buurtje 1 en 2 en hun directe omgeving.

Al werden er wel eens — terecht of niet terecht — kritische kanttekeningen gemaakt bij de verzorging en de verschijningsdata van sommige kwartaalbladen, het bestuur heeft het afgelopen jaar ook meer malen blijk gegeven van zijn grote waardering voor het werk van de redactiecommissie. Het kwartaalblad is en blijft het paradepaard van de vereniging; al tien jaar lang wordt door dezelfde groep vrijwilligers

met veel inzet en liefde de redactie verzorgd. Met een etentje in één van Hoorns oudste monumenten werd dat tienjarig bestaan gevierd.

Representatie

Zoals gewoonlijk vervulden de bestuursleden ook in 1988 hun representatieve plicht door de vereniging te vertegenwoordigen bij recepties, vergaderingen, openingen van tentoonstellingen, studiebijeenkomsten en rondleidingen. Hieronder volgt een zo volledig mogelijke weergave van de representatie:

januari: nieuwjaarsreceptie van de VVV en van de gemeente Hoorn;

februari: opening van de tentoonstelling „Indrukken van West-Friesland” in het Westfries Museum;

april: presentatie van de nieuwbouwplannen van het verzorgingshuis Westerhaven;

mei:

— rondleidingen voor leden van de Genealogische Vereniging Nederland en voor leden van de vereniging „Oud Monnickendam”;

— jaarlijkse besturenbijeenkomst van alle historische verenigingen binnen (en een beetje buiten) de Westfrie Omringdijk te Schagen op initiatief van het Historisch Genootschap „Oud West-Friesland”; in verband met ons 75-jarig jubileum in 1992 is de bijeenkomst dat jaar in Hoorn;

juni:

— lustrumviering t.g.v. 15-jarig bestaan van de Monumentenwacht in Thorn;

— medewerking verleend aan de open dag „Stadhuis te Kijk” in het gemeentehuis;

— bezoek aan de Nationale Monumentenstudiedag in Den Haag georganiseerd door de NCM;

— jaarvergadering van de Vereniging Hendrick de Keyser te Amsterdam;

— rondleiding verzorgd voor leden van de vereniging „Oud Callantsoog”;

— speciale 'vriendenavond' van de Stichting Vrienden van het Westfries Museum plus een inleiding van de tentoonstelling „Zout en Slaven”, de geschiedenis van de Westindische Compagnie;

september:

— symposium onder de titel: Monumentenzorg en Bouwtechniek op de Technische Universiteit te Delft;

— rondleidingen verzorgd voor leden van de Vereniging Hendrick de Keyser;

— opening van de tentoonstelling „Cornelis Bok” in het Westfries Museum;

— eerste presentatie van het werk van Jacques Vieille in de Boterhal;

november:

— opening van de tentoonstelling „Hoorn 1930 - 1945” in het Westfries Museum;

— informatiemorgen met dia's verzorgd voor de regionale stichting basiseducatie volwassenen „De Open School”, twee weken later gevolgd door een rondleiding door de oude stad;

december: opening van de tentoonstelling „Onder 't Goed” met modeshow in het Westfries Museum; wie zag ooit onze voorzitter in ondergoed?

Hoorn, februari 1989

A. G. F. van Weel, secretaris

Jaarcijfers van de Vereniging „Oud-Hoorn” 1988-1989

W. L. v. d. Waal

Uitgaven	Begroot 1988	Werkelijk 1988	Begroot 1989
Eigen panden			
Onderhoud	40.000,00	10.871,96	60.000,00
Lasten	2.500,00	1.589,81	3.000,00
Buurtje 1 en 2		147.086,04	20.000,00
	<u>42.500,00</u>	<u>159.547,81</u>	<u>83.000,00</u>
Vereniging			
Secretariaat	3.000,00	3.964,83	3.500,00
Kwartaalblad	15.000,00	13.695,84	15.000,00
Ledenvergaderingen	1.000,00	613,25	750,00
Lidmaatschap andere verenigingen	500,00	300,00	350,00
Bijdrage Verenigingsregister	60,00	60,00	60,00
Gidsenwerk	1.000,00	1.200,55	1.250,00
Gedenkplaten	350,00	152,10	500,00
Werkgroep Documentatie	500,00	17,00	500,00
Attenties	50,00	150,00	700,00
Publikaties	12.000,00	0,00	12.000,00
Zaalhuur bouwkunscursus	250,00	250,00	0,00
Diversen	0,00	449,25	0,00
	<u>33.710,00</u>	<u>20.852,82</u>	<u>34.610,00</u>
Verandering saldi	-/- 23.970,00	-/- 19.872,98	43.730,00
Totaal	<u>52.240</u>	<u>160.527,65</u>	<u>161.340,00</u>

Ontvangsten

Eigen panden			
Huur	21.000,00	19.893,30	30.000,00
Subsidies overheid	0,00	16.893,94	95.000,00
Giften restauratie Buurtje 1 en 2	0,00	10.701,00	100,00
Hypothecaire lening Buurtje 1 en 2	0,00	80.128,10	0,00
	<u>21.000,00</u>	<u>127.616,34</u>	<u>125.100,00</u>
Vereniging			
Contributies	20.000,00	27.734,50	25.000,00
Rente	3.000,00	4.488,54	3.000,00
Dirk Visser-Fonds	40,00	39,77	40,00
Verkoop publikaties	8.000,00	0,00	8.000,00
Verkoop losse kwartaalbladen	100,00	263,50	100,00
Giften	100,00	385,00	100,00
	<u>31.240,00</u>	<u>32.911,31</u>	<u>36.240,00</u>
Totaal	<u>52.240,00</u>	<u>160.527,65</u>	<u>161.340,00</u>

Balans per 31 december 1988. (tussen haakjes de cijfers van 31 december 1987)

Bezittingen

Saldi	f 74.035,53	(f 93.908,51)
Onroerende goederen	f 80.134,10 *	(f 4,00)
Lening St. Koepelkerk	f 6.000,00	(f 6.000,00)
	<u>f 160.169,63</u>	<u>(f 99.912,51)</u>

Schulden en eigen vermogen

Hyp.lening Ver.Spaarbank	f 80.128,10	(f 0,00)
Verplichting carillon	f 3.600,00	(f 3.600,00)
Onderhoudsreserve	f 48.650,35	(f 39.836,82)
Overig Eigen Vermogen	f 27.791,18	(f 56.475,69)
	<u>f 160.169,63</u>	<u>(f 99.912,51)</u>

*) Hyp.lening + f 1,— per pand.

Specificatie eigen panden

Uitgaven	Onder de Boompjes 8	Bierkade 10	Schoolsteeg 7	Breed 12	Totaal
Lasten:					
— waterschap	44,56	44,56	44,55	44,55	178,22
— onroerend goedbelasting	102,00	139,00	66,00	352,00	659,00
— verzekeringen	230,95	358,18	163,46	0,00	752,59
Onderhoud	9.512,60	1.253,76	105,60	0,00	10.871,96
Totaal	<u>9.890,11</u>	<u>1.795,50</u>	<u>379,61</u>	<u>396,55</u>	<u>12.461,77</u>
Ontvangsten					
Huren	6.300,00	6.174,00	4.284,00	3.135,30	19.893,30
Subsidie reparatie pothuis	1.382,00	0,00	0,00	0,00	1.382,00
	<u>7.682,00</u>	<u>6.174,00</u>	<u>4.284,00</u>	<u>3.135,30</u>	<u>21.275,30</u>

Eyken: timmerlieden en ijzerhandelaren

H. W. Saaltink

Bijna zo'n driehonderd jaar zijn ze al aanwijsbaar aanwezig in de Hoornse binnenstad, de familie Eyken. Aanvankelijk als scheepstimmerlieden bij de multinational van toen, de Verenigde Oostindische Compagnie, later in de ijzerhandel. De schenking van een paar oude scheepskisten met het VOC-monogram aan het Westfries Museum leek een goede aanleiding eens na te gaan of het mogelijk was een familiegeschiedenis boven water te krijgen. Daarmee kon een begin worden gemaakt, dank zij een door een familielid samengestelde stamboom, de hulp van Arie Boezaard, die me materiaal over het huizenbezit van de familie verschafte en de aantekeningen van mijn collega Carel de Jong. Wat niet betekent, dat er nog niet wat uit te zoeken overblijft. De schrijver van dit artikel was niet in de gelegenheid zelf meer dan de allernodigste gegevens voor een afgerond verhaal bijeen te zoeken. Het lukte slechts voor de periode tot ongeveer 1850 iets meer dan naakte jaartallen te vinden. Hieronder dus de eerste brokstukken van een nog te schrijven geschiedenis van de Hoornse familie Eyken.

Joost Dircksz

Het eerste lid van de familie die ook Eyken genoemd wordt, is een zekere Pieter Joosten. Maar dat Eyken komt er pas later bij. Niet zo vreemd. In deze streken wordt het aannemen van een eigen familienaam pas in de eerste helft van de achttiende eeuw algemeen gebruikelijk. In de tijd daarvoor bezat het gros van de mensen alleen een voornaam en een patronymicum, d.w.z. de vadersnaam voorzien van een achtervoegsel. Dus Pieter Joosten voor Pieter de zoon van Joost of Marijtje Jans voor Marijtje de dochter van Jan. De echte achternamen, zoals we die ook nu nog gebruiken, zijn bijnamen, ook in de letterlijke betekenis van het woord. Onze Pieter werd wellicht Eycken genoemd, omdat hij als scheepstimmerman veel met deze houtsoort te maken had. Onwaarschijnlijk lijkt me daarom het verhaal uit de familiestamboom, waarin verteld wordt, dat de Eykens als doops-

gezinde vluchtelingen uit het dorp Eyken in Zwitserland kwamen. Temeer omdat het geslacht Eyken gewoon als 60% van de Hoornse bevolking tot de Gereformeerde, nu Nederlands Hervormde kerk, behoorde. Als ze Doopsgezind waren geweest, hadden ze zich als lidmaat wel laten inschrijven bij een van de toen nog bloeiende doopsgezinde gemeenten in de stad.

Pieter Joosten was het eerste lid van het geslacht die in de familiestamboom genoemd werd. Het was niet zo moeilijk dat begin iets verder in het verleden terug te schuiven. Pieter werd in 1721 ingeschreven in het register van de Hoornse schutterij. Hij woonde toen op het Watertje. Achter zijn inschrijving is later ook zijn ontslag aangetekend. Dat was in december 1757, toen hij zestig geworden was. Terugrekenend vond ik inderdaad in het doopboek van de gereformeerde gemeente op 3 december 1697 ingeschreven de doop van Pieter, zoon van Joost Dircksz en Stijntje Jans.

Obit 22 Juny, ANNO MDCCLXX. IN HOORN.

W Tegens Vrydag den 29 Juny, ten twee uren,
ordt UE. ter Begravinge verzogt, met
het L Y K van

**PIETER
JOOSTENSZ:
EYKEN,**

*Meester Scheeps Timmerman, van de E. Agbare Heeren de Reprefiant van zyn Doovingste
Hoogheid, en Bewindhebber van de Ooft-Indifche Compagnie, ter Kamer Albier*

Op de Ooft-Indifche Compagnies Timmerwerff. Als vrind in
huis te komen. **GROOTF KERK.**
C. Brouter.

*Uitnodiging voor de begrafenis van Pieter Eyken, 29 juni 1770 (foto:
H. Koelman, verz. Archiefdienst).*

Het was niet moeilijk daarna de inschrijving te vinden van de ondertrouw op 12 oktober 1697 van Joost Dircksz, jongeman van Hoorn, wonende tussen de Oosterpoorten (het tegenwoordige Kleine Oost) en Stijntje Jans, jongedochter, wonende op het Watertje. De toevoeging jongeman of jongedochter heeft niets te maken met de leeftijd, maar geeft alleen aan, dat de betreffende figuur nog vrijgezel was. Het huwelijk werd voltrokken op 27 oktober. Het jonge paar zal zich op het Watertje in het huis van de bruid hebben gevestigd. Immers als hun zoon Pieter in de Hoornse schutterij

wordt ingeschreven, woont hij, in het ouderlijk huis, ook op het Watertje. Vergelijking van de trouw- met de doopdatum maakt duidelijk, dat het huwelijk in goed Hollands een 'motje' was.

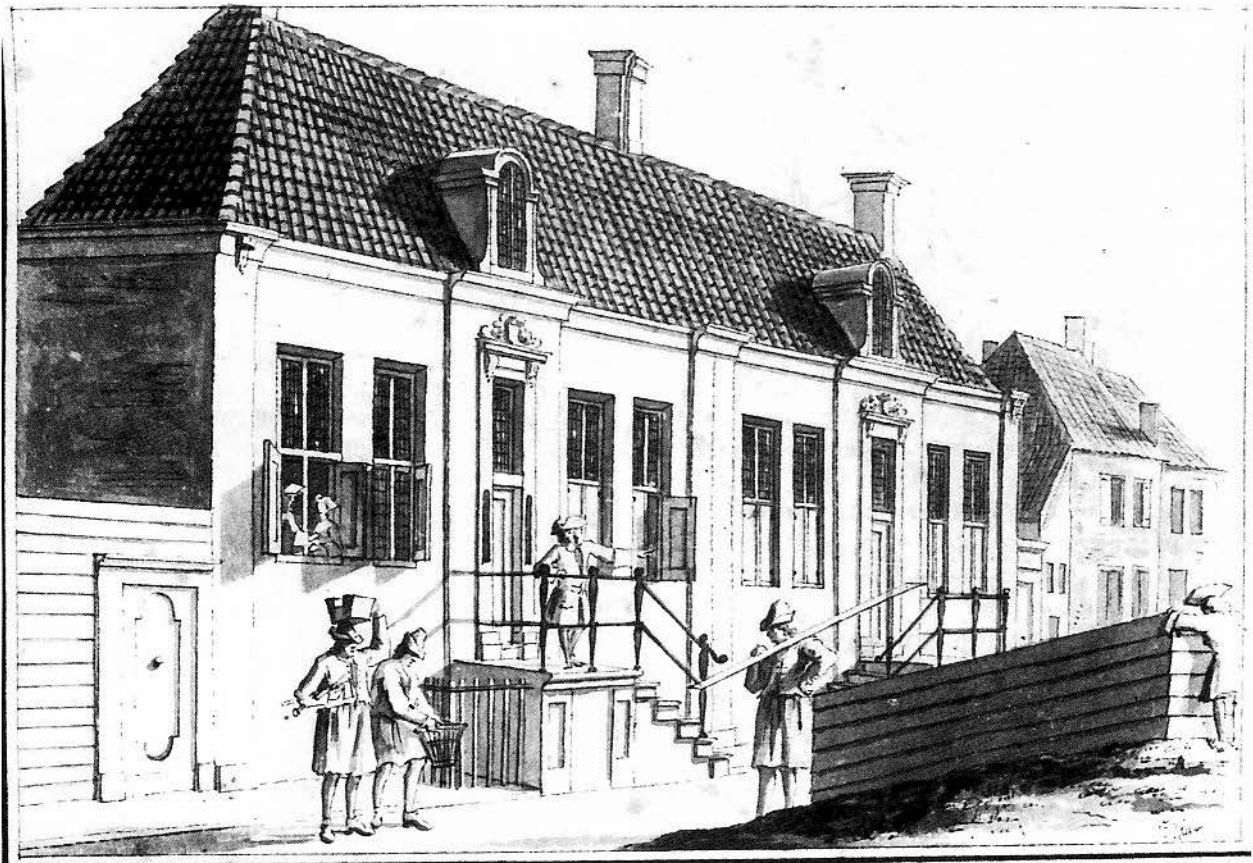
Uit de aanduiding „van Hoorn” zou kunnen worden opgemaakt, dat Joost in Hoorn was geboren. Een doopinschrijving was echter niet meer te vinden. Wel stond op de eerste bladzijde van het register van de schutterij onder het jaar 1705 ingeschreven Joost Dircksz Timmerman, wonende op het Watertje. Hij werd van zijn schutterplicht ontslagen op zestigjarige leeftijd op 1 september 1739. De overeenkomst tussen naam en adres maken het vrij aannemelijk, dat het hier om onze Joost gaat. Waarschijnlijk is deze inschrijving overgenomen uit een ouder, verloren gegaan schutterijregister. Het lijkt dus vrij zeker, dat de familie Eyken afstamt van een zekere, omstreeks 1679 in Hoorn of elders geboren Joost Dircksz.

Scheepstimmerman

Dat was een wat droge opsomming van geboorte- en huwelijksdata, nodig om het begin van de familiegeschiedenis geloofwaardig te maken. Ik zal verder vermelding van dit soort feiten en feitjes, die een verhaal als dit er niet leesbaarder op maken, zo veel mogelijk achterwege laten.

We gaan door met Pieter Joosten. Hij trouwde in 1722, nog steeds zonder de toevoeging Eyken, met Trijntje Ariens Roos, wonend op de Binnenluiendijk. Hij had op dat moment geen eigen vermogen, want volgens het Middel op het Trouwen, een huwelijksbelasting, viel hij in de Pro Deo klasse voor onvermogensden. We mogen aannemen dat hij vanuit het ouderlijk huis trouwde, want als woonplaats van de bruidegom wordt het Watertje genoemd.

Timmerwerf van de VOC waar Pieter Joosten en Dirck Pieters Eyken werkten. Tek. Cornelis Pronk, verz. Westfries Museum.

C. Pronk, Tek. 1670

Oostindifche Timmerwerf.

Het lijkt aannemelijk, dat hij na zijn huwelijk een andere woning heeft gezocht. Het verpondingskohier van 1730, een inventaris van alle grondeigendommen ten behoeve van de belasting, vermeldt Pieter Joosten als eigenaar van huis nr. 551 in wijk 8, dat was in de Zevenhuizen, ergens ter hoogte van de huidige voetbalterreinen in het Julianapark. Niet ver daar vandaan lag de werf van de Verenigde Oostindische Compagnie, zijn werkgever. Het Register van de Personele Quotisatie noemt in 1744 Pieter Joosten Eyken, scheepstimmerman bij de VOC, met vrij wonen op de Buitenluiendijk. Buitenluiendijk en Zevenhuizen zijn in dit geval aanduidingen voor dezelfde weg. Ze vormden een onderdeel van de dijk, die de Nieuwe Haven aan de oost- en de zuidzijde afsloot. De term vrij wonen zou erop kunnen wijzen, dat Pieter een soort dienstwoning van de VOC had. Helemaal duidelijk is de term niet, want het huis wordt bij de verdeling van zijn erfenis gewoon als zijn eigendom beschouwd.

Pieter moet het tijdens zijn leven voor de wind zijn gegaan. Als hij op 29 juni 1770 in de Grote Kerk begraven wordt, betaalt zijn familie voor het Middel op het Begraven, een belasting geheven naar vermogen of inkomen, 30 gulden. Dat bedrag stond gelijk met het maandloon van veel van zijn minder gefortuneerde collega's. Het betekent, dat hij een vermogen had van meer dan f 12.000,— of dat hij een overheidsambt bekleedde, waarmee hij minstens f 800,— per jaar verdiende. Zijn vermogen was, zoals hierna duidelijk zal worden, beduidend minder dan f 2.000,—, zodat we moeten aannemen, dat hij als meester scheepstimmerman van de VOC dit royale salaris ontving.

Op 29 augustus verschijnen Joost, Dirk en Adriaan Eyken *enige meerderjarige nagelaten kinderen en erfgenamen ab intestato*, dat wil zeggen, erfgenamen zonder testament, van *wijlen Pieter Joosten Eyken in leven mr scheepstimmerman op de Oostindische Compagnieswerf*, voor notaris Gerrit Sant te Hoorn. Zij lieten, waarschijnlijk om later familieruzies te voorkomen, ieders aandeel in de nalatenschap van hun vader vastleggen. Joost kreeg twee obligaties, een van f 400,— en een van f 300,—. Dirk kreeg een obligatie van f 1.000,— en een huis met bijbehorende grond in de Zevenhuizen en Adriaan het vierde deel in twee vlotschuiten, waarvan zijn vader in zijn leven de administratie heeft gehad. Joost en Adriaan ontvingen bovendien nog samen een huis met boed (schuur) en werf op de Plankjes en nog een tuin aan het Jelis Vermeerpadije buiten de Oosterpoort. De eigendomsrechten op twee graven in de Grote Kerk, in een waarvan Pieter was begraven, werden niet verdeeld. Over contanten, die er, naar we mogen aannemen, toch ook wel zullen zijn geweest, werd verder niet gesproken. We moeten bedenken, dat we hier niet te maken hebben met de werkelijke verdeling van de boedel, maar met een akte waarin ieders aandeel in de nalatenschap juridisch werd bepaald. Een groot deel van de erfenis zal onderhands verdeeld zijn.

Met de administratie van de vlotschuiten werd waarschijnlijk een bedrijfje bedoeld dat met deze schuiten met weinig diepgang tegen betaling goederen van zeeschepen aan land bracht. De Hoornse haven was in de tweede helft van de achttiende eeuw voor het grootste deel al zo ondiep, dat veel schepen op behoorlijke afstand buiten de haven voor anker moesten gaan en er voor het laden en lossen lichters en schuiten vereist waren. We weten toch wel enigszins, hoe deze overeenkomst in de werkelijkheid werd uitgevoerd. Volgens een verpondingskohier van 1779 was Joost toen eigenaar van het huis op de Plankjes, die dan Timmerwerven worden genoemd. Dirk had op dat moment uiteraard het huis aan de Zevenhuizen in bezit.

De zonen van Pieter Joosten

Dirk Eyken (1727-1795) nam met het huis ook het beroep van zijn vader over. Maar hij brengt het, misschien omdat hij minder bekwaam was, minder ver. In de stukken wordt hij slechts meesterknecht op de VOC-scheepstimmerwerf genoemd. Hij trouwt tweemaal, in 1754 met Catharina Albers Meyer en in 1784 met Saartje Warig. Hij moet toch wel carrière hebben kunnen maken. Bij zijn eerste huwelijk betaalt hij f 3 voor het Middel op het Trouwen, bij zijn tweede f 15,—. Om in deze belastingklasse te vallen moest men over een vermogen van f 6.000,— tot f 12.000,— beschikken of een ambt bekleden met een salaris tussen de f 400,— en de f 800,—. Als hij december 1792 overlijdt, ontvangt zijn weduwe Saartje Warig alleen de „gladde kast” en wat er tijdens hun huwelijk gekocht is. De rest wordt nagelaten aan de kinderen van zijn enig overgebleven dochter, uit zijn eerste huwelijk, Trijntje, die getrouwd was met Frans Swidde. Trijntje zelf ontvangt slechts de rente van het voor zijn kleinkinderen bestemde kapitaal. De oudste zoon Joost (1725-1796) is de eerste waarvan we weten, dat hij het in de familie gebruikelijke timmervak verliet. Misschien was het stom geluk, misschien ook wat inzicht in de veranderende economie van de stad. Hoorn was bezig van een handelsstad met overzeese handelscontacten een bescheiden marktcentrum voor het omliggende gebied te worden. Daarin was voor ijzerhandelaars een beter bestaan op te bouwen dan voor scheepstimmerlieden. Hoe het ook zij, hij werd geen scheepsbouwer zoals zijn vader en zijn broer Dirk, maar begon kort voor of na zijn huwelijk in 1750 met Geertje Joostes Claver een ijzerhandel in een huis in de Kerksteeg, nu Lange Kerkstraat 12. Wellicht ook heeft hij huis en ijzerhandel van zijn schoonvader overgenomen, want volgens het verpondingskohier van 1730 was Joost Claver eigenaar van dit pand. We vinden Joost ook terug als ijzerhandelaar in de rekeningboeken van de Vaderlandsche Maatschappij. Van Adriaan (geb. 1730) weten we het minst. Hij trouwde vrij laat, in 1772, met Anna Dijkman. Hij moet welgesteld zijn geweest, want hij viel in de klasse van f 15,— voor het Middel op het Trouwen. Dat gold ook voor zijn zoon Pieter Adriaansz die in 1798 met een jongedochter uit Edam in het huwelijk trad.

Trijntje en Pieter

Joost en Geertje kregen vijf kinderen, waarvan er slechts twee volwassen werden, namelijk Pieter (1752-1825) en Trijntje (geb. 1756). Dat was niet zo buitengewoon in een tijd zonder zuigelingenzorg en met slechte medische voorzieningen. Zakelijk gezien ging het hem niet slecht. In 1779 blijkt hij naast het al genoemde nog twee huizen in eigendom te hebben aan de overzijde van de Kerksteeg.

Dat was nog voor de echt slechte tijden begonnen. De oorlog met de Engelsen van 1780 tot 1784 had al een zware slag toegebracht aan de Nederlandse handel. In 1795 kwamen de Fransen en die brachten wel vrijheid van het regentenvolk, gelijkheid en broederschap, maar ook de vijandschap met Engeland dat de jonge Bataafse Republiek aan de zeezijde volledig afsloot. De Nederlandse overzeehandel stortte volledig ineen.

Als Joost in 1798 overlijdt, laat hij aan zijn zoon Pieter (1752-1825) f 4.476,— en aan dochter Trijntje (geb. 1765) f 4.290,— na. Dat lijkt veel maar het zijn allemaal obligaties op het „Gemene Land”, d.w.z. de provincie Holland, de stad Hoorn of de VOC. De stad en het land zaten zo diep in de schuld dat ze geen rente uitkeerden en de VOC was failliet. Waardeloze stukken dus. Trijntje was in feite het beste af,

want zij erfde behalve de obligaties een hele reeks huizen namelijk behalve de reeds genoemde nog twee huizen op het Nieuwe Noord. Dank zij deze gunstige uitgangspositie weet zich deze zuster die ongetrouwd bleef, dan ook het beste door de moeilijke tijd heen te slaan. Volgens het patentregister van 1806 drijft zij onder de eigen naam de ijzerwinkel in de Kerksteeg.

Voor Pieter liggen de kansen een stuk slechter. Volgens het patentregister en het omstreeks 1809 nieuw opgemaakte verpondingskohier woont hij in die tijd in een huurhuis aan de oostzijde van de Gravestraat. Hij had dit huis, dat van zijn vrouw was geweest, kort daarvoor moeten verkopen. Hij kreeg er f 110,— voor. Niet zo veel, maar de tijden waren slecht en in de straten van de oude binnenstad werden de leegstaande panden in rijen voor afbraak verkocht. Pieter gaf als zijn beroep timmermansknecht en sjouwer op, terwijl zijn vrouw er een winkeltje in stijfjesel en blauwjesel op na hield. Het echtpaar verkeerde dus in bescheiden omstandigheden. Dat zal iets te maken hebben gehad met de misère van de Franse tijd, maar misschien ook met familieverhoudingen. Of Pieter miste gewoon het zakelijk inzicht van zijn vader en zijn zuster. Het doet wat vreemd aan, dat hij als oudste kind en zoon, alleen waardeloze obligaties erfde, terwijl zijn jongere zuster met de ijzerwinkel bedacht werd. Ook al bij zijn huwelijk in 1779 met Aafje de Jongh betaalde hij slechts f 3,— voor het Middel op het Trouwen, gezien de welstand waarin zijn familie leefde, een laag bedrag. In 1814 en bij zijn dood in 1825 was hij koster van de Grote Kerk. Een functie met meer status dan het beroep van timmermansknecht, maar of hij meer aanzien genoot dan zijn zuster, is zeer de vraag.

Van de kinderen van Pieter weten we niet zoveel, maar het lijkt ze beter te gaan dan hun vader. Daar was in de eerste plaats de in 1780 geboren Joost. In 1806 woont hij nog bij zijn vader in de Gravestraat. Met het zakelijke instinct dat telkens weer in de familie opduikt, had hij een van de weinige ambachten gekozen, die nog een toekomst hadden. Als zilversmid vervaardigde hij oorijzers en tabaksdozen voor de altijd nog welvarend gebleven boerenstand in de omgeving van de stad. Hij trouwde met Lijsbeth Reek, dochter van een andere zilversmid. Het kan zijn baas geweest zijn. Onduidelijk is, waarom hij de zilversmederij de rug toekeerde. Bij de geboorte van zijn zoon Pieter in 1814 is hij „bediende van de stedelijke belasting”.

De tweede zoon Cornelis (geb. 1781) is nog meer de goede zakenman in de trant van de familie. Mogelijk heeft hij zich bij het kiezen van een vrouw ook door zakelijke motieven laten leiden. Geertje Schellinger kwam uit een familie die in de achttiende eeuw tot de bovenlaag van de Hoornse burgerij behoorde en er zelfs in slaagde tot de lagere bestuursfuncties door te dringen. In 1806 heeft Cornelis het eerbare beroep van wittebroodbakker, altijd nog iets meer in aanzien dan de man die het gewone roggebrood leverde. Hij bezit een eigen huis op de hoek van de Trommelstraat zuidzijde en de Schoolsteeg westzijde en nog een pakhuis in de Trommelstraat.

De ruggegraat van de familie

De ijzerhandel, ruggegraat van de Hoornse Eykens, kwam na de dood van Trijntje in handen van de kinderen van haar broer Pieter. Hoe die overgang precies verliep, zou aan de hand van het aanwezige bronnenmateriaal nog eens uitgezocht moeten worden. Vast staat dat Joost in 1829 een van de huizen uit het familiebezit aan het Nieuwe Noord verkoopt.

Belangrijker was de aankoop van het pand Grote Noord 52 in 1838 van de lakenwinkelier Hendrik Kieve en de overbrenging van de ijzerzaak naar dit nieuwe ruimere adres.

Opmerkelijk is, dat de Eykens in een tijd, waarin Hoorn een „ville morte”, een dode stad, werd genoemd, hun ijzerhandel weten uit te breiden, zodat het nodig werd naar een grotere behuizing om te zien.

Deze nieuwe fase in het bestaan van de firma begon onder de zoon van Cornelis en Geertje Schellinger, Volkert (1805-1854). Er waren na zijn dood nog wat familieverwikkelingen, maar die schijnen het voortbestaan van de zaak niet ernstig bedreigd te hebben. Volkert ging in 1829 een huwelijk aan met Jannetje de Jongh en na haar vroege dood in 1835, trouwde hij in 1839 met haar zuster Maria. Toen hij in 1854 het tijdige met het eeuwige verwisselde, was zijn oudste zoon Jan (1839-1899) nog te jong om de leiding van de zaak op zich te nemen. Die werd daarom toevertrouwd aan Jan Hendrik Westenburger, waarschijnlijk in dienst van de firma, en verloofd met een dochter uit het eerste huwelijk van Volkert. Toen hij de leiding van de zaak had gekregen, zag hij meer in Maria de Jongh als hoofd van de familie. Hij liet zijn verloofde in de steek en trouwde met Maria in 1859. We mogen aannemen dat zakelijke overwegingen bij deze keus de doorslag hebben gegeven. De bruidegom was 27 en de bruid 46. Volgens het familieverhaal moet Westenburger een schilderachtige figuur zijn geweest. Hij liet zich in familiekring door iedereen pa noemen, hield na zijn huwelijk het zakendoen voor gezien, wat hem in de kleinschalige Hoornse samenleving de bijnaam van de „luie Westenburger” opleverde.

Hoe dit ehech binnenskamers verwerkt werd, weten we niet. Maria de Jongh hield naar buiten toe de leiding. Na haar dood in 1884 ging die over in handen van haar zoons Pieter (1847-1921) en Jan, waardoor de zaak officieel Gebr. Eyken ging heten. In 1903 werd het huis verkocht, waar het allemaal begonnen was, het pand Kerkstraat 12, dat sinds lang nog slechts als pakhuis werd gebruikt. Rest nog slechts de opsomming van een paar namen van de mensen die na de dood van Pieter het bedrijf hebben gebracht tot wat het nu is. Dat waren Gerard Volkert (1885-1974), Piet (geb. 1920) en Gerard Jan (geb. 1954)

Dat was het verhaal van de familie Eyken. Interessant is het, dat dit verhaal een weerspiegeling is van de ontwikkeling van de stad in de 18e en 19e eeuw, van handelshaven tot marktcentrum voor het omringende platteland. De familie, een verzameling uiteenlopende figuren. Er zat altijd wel een ondernemer tussen die mogelijkheden zag een bedrijf op te bouwen, ook in tijden met ronduit slechte economische perspectieven. Dat is een zaak van aangeboren inzicht, van een zekere dosis geluk, maar ook van doorzettingsvermogen. Daarvoor kun je als buitenstaander alleen maar respect hebben.

Als Oud Hoorn-lid betreur je alleen, dat het nodig was terwille van dit bedrijf een paar oude panden af te breken of ingrijpend te wijzigen. Zoals het pakhuis Grote Noord 23 met interessante 17e eeuwse, oude bouwelementen of de wel erg rigoreuze aanpak van Grote Noord 50. Het zij zo.

Bronnen:

Archiefdienst Westfriesche Gemeenten: Doop- trouw en begraafboeken Hoorn. Notarieel archief. Namen der schutters zedert den jare 1705 tot het jaar 1794. Patentregister der stad Hoorn over 1806. Verpondingskohier 1806.

Een onvergetelijke man

Tot de helft van zijn negentigste jaar gekomen, stierf zaterdag 4 februari in St. Jan, Jo Ridderikhoff, een onvergetelijke man. Een kapperskind van het Kerkplein, begon hij vanuit de scheersalon van zijn vader in de eerste decennia van deze eeuw zijn verkenningstochten door de stad die toen nog klein was, en over-

zichtelijk. Hij keek scherp, en het beeld van wat hij toen zag, bleef zo helder in zijn geheugen gegrift, dat hij het op hoge leeftijd spelenderwijs kon reproduceren. In dat beeld domineerden de mensen over hun huizen: het spel ging Ridderikhoff boven het decor.

Hij kon uiterst levendig over dat verleden vertellen, niet wazig romantisch, maar met een nuchter soort nostalgie. Hij idealiseerde het toenmalige stadsleven geenszins. Hij zag de kleinstedse broodnijd en de liberale autoriteit; het was niet vreemd dat hij na de oorlog voor de PvdA in de raad en het partijbestuur kwam. Hij hield daar een vriend voor het leven als Wim Thomassen aan over, en

ook die kreeg dus telkens, als Jo's andere vrienden, tot het laatst toe een zelf-geschilderde nieuwjaarswens in de bus.

Tekenen, schilderen: hij kon er wat van. Maar zijn grootste liefde gold het spektakel: het toneel, de revue, het massaspel, de optochten, de aankleding van dat alles en de regie, de teksten en de pruiken, de grime en de kostuums. Hij kreeg er de smaak voor van huis uit mee en ontwikkelde zijn specialiteit tot een bedrijf van veel meer dan regionale faam. Zo kleepte Jo jarenlang de traditionele 3 oktober-optocht in Leiden aan en honderden voorstellingen in stad en lande. Hij heeft talloze mensen feestelijke uren bereid, en daar bovendien een tastbaar monument van nagelaten: hij was de ziel van een financiële actie die de stichting van de Parkschouwburg mogelijk maakte.

Terechte ereburger van zijn stad, werd het de laatste jaren stiller om hem heen. Van de Appelhaven naar een flat bij Westerhaven verhuisd en moeilijker ter been geworden, kon hij zich met zijn Guurtje wat vergeten wanen. Het brak hem niet, en het was ook maar ten dele waar. Want in dankbare herinnering leeft hij bij velen voort, en zo hoort het ook.

Jan Onstenk

Tien jaren Oud-Hoorn

J. L. N. Dijkstra

Toen op 25 september 1978 ten huize van de voorzitter van „Oud-Hoorn”, de heer B. Baltus, een bespreking of discussie werd gehouden over de mogelijkheid een ledenblad voor de vereniging te starten, waren de gevoelens hierover van verschillende zijden nogal gemengd. Natuurlijk speelde het financiële aspect een rol in deze discussie, maar er was ook nogal wat twijfel over de levensvatbaarheid van zo'n blad ten aanzien van de regelmatige beschikbaarheid van kopij. We komen daar later nog wel even op terug.

Doelstellingen

Wat waren de doelstellingen die in die eerste discussie voor het „Oud-Hoorn”-blad werden vastgelegd. Daarover bestond geen enkel meningsverschil en ze konden al snel worden aangenomen. Ook nu, na tien jaar, zijn ze nog steeds het uitgangspunt voor het werk van de redactie. Die doelstellingen waren en zijn:

1. Bevordering van de interne communicatie binnen de vereniging tussen Bestuur en Leden en de leden onderling.
2. Bevordering van de statutaire doelstellingen van de vereniging.
3. Bevordering van de contacten tussen de vereniging (Bestuur en Leden) en belangstellenden buiten de vereniging.
4. Aanwending als instrument ter verbreiding van de ideeën en bevindingen van de vereniging.
5. Aanwending als instrument ter ondersteuning van de bestuursactiviteiten bij de opinievorming ten aanzien van autoriteiten op diverse niveaus.
6. Aanwending als instrument voor propagandadoeleinden voor de werving van nieuwe leden.

Uit het bovenstaande blijkt, dat het 'medium' van ons verenigingsblad bepaald niet alleen een simpel mededelingen- of

art.blad voor de leden is, doch tevens een belangrijke extra functie heeft als spreekbuis van de vereniging ten overstaan van autoriteiten op diverse niveaus. Ook toen werd al gesteld, dat een dergelijke uitgave alleen kans van slagen heeft en resultaten kan afwerpen, als het bestuur optimaal van de mogelijkheden van zo'n blad gebruik maakt en er volledig achter staat. Dat het bestuur van „Oud-Hoorn” dit ook heeft gedaan is gedurende de laatste tien jaren wel gebleken.

Doe-het-zelf-uitgave

We zijn nu ruim tien jaar verder en het leek ons wel eens aardig even terug te blikken op die periode, waarin „ons blad” van een zeer eenvoudige, bijna doe-het-zelf uitgave geworden is tot een blad van behoorlijk niveau. Het eerste redactieteam bestond in 1978 uit de volgende leden:

J. Buiten
J. L. N. Dijkstra
L. P. M. Hoogeveen
C. Kuppens
J. M. Onstenk
H. W. Saaltink
W. Vingerhoed.

Van deze groep hebben nog zitting de heren Dijkstra, Saal-

tink en Vingerhoed. De huidige redactie bestaat uit mevr. F. Uiterwijk en de heer R. de Knegt, aangevuld met de eerder genoemde 3 personen. J. Dijkstra nam vanaf het begin de functie van eind-redacteur waar en fungeerde tevens als redactie-adres. In de loop van de laatste tien jaren hebben er natuurlijk nog wel enkele redactiewisselingen plaatsgevonden.

10 jaar „Oud-Hoorn”. Dat betekende 10 jaren van artikelen, mededelingen, nieuwtjes, acties in een blad, aan welke levensvatbaarheid in het begin nog wel eens werd getwijfeld. Dat betekende 40 nummers met een totaal van 1140 pagina's met tekst en veel illustratiemateriaal, en dat alles verdeeld over ruim 500 artikelen. Daarbij moet nog extra gerekend worden het grote „Grote Kerk-nummer”, dat in 1983 als speciale actieuitgave werd gepubliceerd, ter ondersteuning van de actie tot behoud van de Grote Kerk op het Kerkplein (en met succes!)

Het begin van „Oud-Hoorn” was in vergelijking met de huidige uitgave betrekkelijk primitief. De redactie had de beschikking over een typiste, die op aanwijzing van de eind-redacteur de teksten uittipte, waarna deze aan het knippen en plakken sloeg en op die manier alle pagina's mét de illustraties volledig samenstelde. De drukker behoefde dan alles alleen nog maar op film te zetten en de foto's, gerasterd, in te bouwen. Van dit alles werd dan de groot-montage en de drukplaten gemaakt. Veel tijd werd die eerste jaren gestoken in de voorbereiding, waardoor de betrekkelijk hoge zetkosten konden worden vermeden.

De Tering naar de Nering

De tering moest naar de nering worden gezet en pas geleidelijk aan kon de techniek en de uitvoering worden verbeterd. Veel hulp ontving de redactie in die jaren van de heer C. Korpershoek, toenmalig directeur van 'Edecea', de drukkerij die ook nu nog ons blad ieder kwartaal drukt. Cor was een man, die bewogen was van alles wat Oud-Hoorn betrof, die een groot privé-archief bezat met oud illustratiemateriaal en dat ook vaak openstelde voor gebruik voor een van de vele artikelschrijvers. Zijn inbreng was van grote waarde, vooral in

de aanvangsperiode. Via de aanschaf van een elektrische schrijfmachine en de verbetering van de papierkwaliteit, werd begin 1983 besloten om ook het zetten van het blad door de drukkerij te laten verrichten. Hierdoor werd de aanblik van het blad direkt al veel professioneler, maar een nog groter voordeel was, dat aanmerkelijk meer kopij op hetzelfde aantal pagina's kon worden verwerkt. Vanaf 1983 zagen de lezers ook geleidelijk het aantal pagina's per nummer groeien.

De oorspronkelijke opzet in 1978 was een gemiddelde van 24 pagina's per nummer. In 1983 (zonder het Grote Kerk-nummer van 40 pagina's) was dit gemiddelde al 26 pagina's, in 1984: 33 pagina's, in 1986: 34 pagina's. Over alle tien jaren van het bestaan was het gemiddelde aantal pagina's per nummer 28½! Als we alleen van de kwantiteit uitgaan dan is hiermee het pessimisme gelogenstraft, door een aantal mensen bij de start geuit, dat kopij wel moeilijk te vergaren zou zijn. Kwalitatief is de inhoud ook steeds hoog gewaardeerd, gezien de reacties, die regelmatig van de lezers ontvangen werden. En zij zijn het, die daar het beste over kunnen oordelen!

Meer Auteurs?

Als we de inhoud van de eerste tien jaargangen in ogeschouw nemen, dan valt het op, dat de basis van vaste medewerkers/auteurs betrekkelijk smal is: Veel materiaal is afkomstig van bestuursleden en redactieleden van „Oud-Hoorn”, aangevuld met de overigens zeer gewaardeerde bijdragen van (slechts) een handvol auteurs uit andere hoek. Het zou de redactie van „Oud-Hoorn” een groot genoegen zijn, als de groep van min of meer regelmatige schrijvers een uitbreiding zou kunnen ondergaan in de toekomst. Daardoor zou het niveau van het kwartaalblad aanmerkelijk kunnen stijgen in kwaliteit én in veelzijdigheid van onderwerpen. Voor de volgende tien jaargangen wenst de redactie voor haar blad véél inspiratie, véél medewerking van (nieuwe) auteurs en een grote mate van enthousiasme van bestuur en eigen teamleden, tot meerdere glorie van het „Kwartaalblad Oud-Hoorn”.

Rondwandelingen 1989

Voor het komende seizoen zijn de volgende wandelingen vastgesteld:

Vrijdag 19 mei. Noorderkerkwandeling. Start N.S. Station.

Vrijdag 2 juni. Kloosterwandeling. Start Rode Steen

Vrijdag 16 juni. Statenvoortwandeling. Start Rode Steen.

Vrijdag 30 juni. Grote Oostwandeling. Start Rode Steen.

Vrijdag 14 juli. Bontekoewandeling. Start Rode Steen.

Vrijdag 28 juli. Stadswallenwandeling. Start Oosterpoort.

Vrijdag 11 augustus. Hoorn Buiten de Veste. Startplaats: zie de plaatselijke bladen.

Alle wandelingen beginnen om 19.30 uur.

Alle wandelingen zijn gratis.

Wijzigingen voorbehouden.

Een enthousiaste groep gidsen, toezichthouders, eigenaren van monumentale panden enz. staat weer klaar om u te ontvangen en een aangename wandelavond te bezorgen. Als u meent dat het werk van Oud Hoorn ook in dit opzicht de moeite meer dan waard is, blijft dan niet thuis, maar komt met uw familieleden en kennissen! Steunt onze Vereniging met dit 'Straatwerk'. Ook hier ligt een taak voor u als lid. Wij kunnen het niet alleen opknappen, we moeten het met elkaar doen.

Tot ziens.

A. de Graaf en A. Pieterse,
coördinatoren.

Bos (vervolg)

In het vorige nummer van Oud Hoorn heeft men van de kabinetfoto van Bos de onderkant weggelaten. Vandaar een nieuwe kleine foto geplaatst, waarop een kortharig meisje (luizen periode?). Ze heeft rijglaarsjes, lekkere wollen kousen, armbandje en oorbellen; en staat op een rustieke van berkenstammetjes gemaakte stoel. Bos, wiens gezichtsvermogen zo terugliep dat hij soms twee brillen over elkaar droeg, werd in die jaren geholpen door Adriaan Huysen.

Kleintjes

Albertus Petrus Antonius Kleintjes, geboren 26-3-1854 in Hoorn, vertrekt uit Hoorn op 24-6-1879 naar Blokker, komt terug op 14-2-1883 en vestigt zich op Kerkstraat no. 7, alwaar zijn vader winkelier was. Kleintjes trouwt op 8-5-1889 met Anna Lampe en geeft dan als beroep op; Photograaf. Hij had zijn atelier op de 1e verdieping. Dertig jaar later, op 4-4-1913 vertrekt Kleintjes naar Haarlemmerliede. Een vroege foto van Kleintjes ± 1885.

Op de foto ziet u een vrouw in haar beste pak, opvallend zijn de kopmouwen. Ze draagt een heel oud snoer met grote bloedkoralen in tweeslag, gesloten met een gouden boot, bezet met diamanten, gesloten met twee krabbetjes. Aan de dikte van de kralen kunt u de welstand aflezen van de draagster.

De kap valt sluik neer om het gezicht heen, ze heeft kleine boeken en kleine toertjes (nep haarlokjes).

Handel en wandel op en om de Italiaanse Zeedijk

Giel van der Zel-1989

Er bestaat een oud schooliedje, dat begint met de woorden: *De paden op, de lanen in, vooruit met flinke pas* Op de Italiaanse Zeedijk en zijn stegen gaan we deze regel weer in de praktijk brengen, op papier tenminste. U zult trouwens wel gemerkt hebben dat het laatste stuk van onze 'dijk', de Hoofdtoren, al in het zicht komt.

We pakken nu eerst maar de even zijde want daar is wel wat te beleven. Jawel, onze onvermijdelijke visserslieden weer. Ik heb in het blad van december j.l. al besproken dat op nr. 104 de familie van Jan de Beer woonde. Naar aanleiding van de eerste steen in de gevel van het pand heb ik deze vissersfamilie uitgebreid besproken.

In 1912 treffen we twee burens aan op nr. 116 en 118, die allebei het beroep van visserman uitoefenen. Op nr. 116 Evert Hooikamp en op nr. 118 Roel Wormsbecher (een heel bekende vissersfamilie). En dan, we dwalen even af, aan de oneven kant van de straat Corn. Koster, ook een visser. Ook woonden er twee viskooplieden oftewel visventers. Op nr. 90 Corn. Kramer en twee deuren verder A. Freesen. Later aangeduid als H.J. Freesen. (Misschien de zoon of een verkeerde voornaam?) Op nr. 112 woont dan nog Frank Musman, die had ik haast over het hoofd gezien. Jaren later, om precies te zijn in 1949 woont op dat nummer Jo Delcour.

Kaasknechten zijn op dit stukje Zeedijk ditmaal niet te vinden, maar wel winkels. Er waren er een paar. Op nr. 106 was het winkeltje van Dirk Hoogland. Jan de Vries weet over de vrouw van Dirk nog een verhaal te vertellen: *Dirks vrouw Sientje was wat astmatisch. Ze reageerde op allerlei typische luchtjes. Als kind gingen we stroop halen bij Sientje. Blijkbaar kon ze niet zo goed tegen de lucht van stroop, want ze goot meestal naast het kannetjes, omdat ze het benauwd kreeg. Als kind had je geen besef dat die vrouw het moeilijk had. Je vond het alleen maar amusant en stond met open mond alles aan te kijken.*

We gaan weer verder. Naast Hoogland woonde een zekere Kooij, aangeduid als winkelbediende. Of hij zelf een winkel had weet ik niet. Wel kwam er later Jaap Aay wonen, die

Einde der vijftiger jaren, het pand It. Zeedijk 106 bewoond door Jaap Aay, verkoop van fruit, snoep en ook ijs (zie de vlag). Zoon Daaf gaat net naar binnen, rechts zijn zusjes en een dochter van Pe Haverbusch.

snoep en ijs verkocht. Daarna werd het pand gebruikt als woonhuis en nu is er een winkeltje in gevestigd met oud speelgoed e.d. toebehorend aan Alie Kuiper.

Dan op nr. 108. Daar woonde eerst Jan Otte, als koopman te boek staand. Daarna huist er ene Nijhuis. Hij is sigarenmaker. Hij woont later op het Groote Oost. Naast nr. 108 is een winkel in galanterieën van Petrus Haverbusch. Deze ging er ook met de kar op uit om zijn waren aan de man te brengen. Hoewel... hij bracht ze natuurlijk meer aan de vrouw, want 'Pé' handelde ook in ondergoed enz. Jammer, dat er van deze echte Zeedijker geen foto beschikbaar is. Galanterie is een woord dat we tegenwoordig niet veel meer tegen ko-

Afbraak synagoge 1953

men, dus zocht ik het maar even op. Ik lees: Galanterie: artikelen tot tooi en opschik: een kermiskraam met galanterieën. Bij galanteriekraam worden zelfs de woorden weelde en opschik gebruikt.

Heb ik mij even duchtig vergalopperd. Er komt in 1949 toch nog een kaasknecht op de proppen en wel Allie van der Veen. Later Grote Oost-bewoner. En ook, omstreeks die tijd een visroker. Dat is weer eens wat anders! Hij heette: Willem van Jaarsveld. Mejuffrouw Elize Crevelt bewoonde het perceel 114 en op nr 120 resideerde C. Witzén, een Israëliisch Godsdienstonderwijzer. Nu, de synagoge was dichtbij; hij zal er misschien wel toezicht op hebben moeten houden en gelijk meerdere zaken hebben moeten waarnemen. Later woont op datzelfde nr. 120 S. A. van Witsen. Ik neem aan dat hier van een foute naam sprake is en dat het dezelfde persoon betreft nl.: C. Witzén. De synagoge was wel een van de oudste nog bestaande gebouwen op de Italiaanse Zeedijk. Gebouwd in 1780, voorzag het, gezien de vele Joodse burgers toen in onze stad, duidelijk in een behoefte. Na de Tweede Wereldoorlog raakte het gebouw in verval. In 1953 werd de synagoge gesloopt en op dezelfde plaats is jongerenhuisvesting gebouwd. Een gevelsteen in de muur herinnert ons nog aan de synagoge. De synagoge was het laatste even nummer op de Italiaanse Zeedijk. Het café op de hoek heeft als adres Hoofd 2. Ik ga nu terug naar de Melknepsteeg en bekijk de oneven nummers.

Ik ga even een flink eind terug in de tijd. In 1881 werd in het perceel nr. 75 drank verkocht door Hendrik Haverbusch. Was dit de vader van Petrus Haverbusch, winkelier op nr. 110? Vermoedelijk wel. Die naam komt niet zo vaak voor. Voor de zekerheid toch maar even geïnformeerd en wat blijkt! Hendrik is een broer van Petrus geweest. De vader was afkomstig van Opmeer. Hoe dan ook, in 1892 was het al gedaan met de tapperij en was de vergunning ingetrokken. Het werd zeker een te dolle boel! Jarenlang heeft het pand toen dienst gedaan als pakhuis. Ene van Kleef zat er

in met zijn beenderenbewaarpplaats (nu ook niet direct fris). Later zat Kroonenburg erin met lompen, terwijl het daarna jarenlang dienst deed als fietsenreparatiewerkplaats van Bels Swinkels. Vervolgens werd het pand gebruikt als opslagplaats voor de Bonbonfabriek. In 1970 werd het huis gesloopt.

Nr. 79 werd al in 1935 onbewoonbaar verklaard (hier woonde dus in 1912 de visser Corn. Koster. Zie begin van dit artikel). Dankzij de Stichting *Stadsherstel* werd dit pand in 1979 gerestaureerd. Dan zijn we aangeland op nr. 81. Het huis met de fraaie gevelsteen: „In 't vries botervat”. Daar is in 1912 de melkhandel van Cornelis Groot gevestigd. Cornelis wordt melkhandelaar en slijter genoemd, wat op hetzelfde neerkomt. Men hield in die tijd nogal eens van andere benamingen. In 1907 was Cornelis wat ondeugend! Hij wilde daar even vee stallen en dat zonder vergunning! Het ging niet door, dat was zelfs voor de Zeedijk te erg. Zoon Klaas heeft het perceel later als gewoon woonhuis in gebruik gehad. Aan het eind van de jaren zeventig heeft hij het nog verbouwd. Aan deze oneven kant woonde toch ook nog een kaasknecht. Ik moet beter opletten! Lou Engel heette hij en hij woonde op nr. 83.

In 1928 zijn de volgende twee panden al onbewoonbaar. In 1903 komen we op nr. 85 nog de weduwe Waterman-Kramer tegen. Natuurlijk weer aangegeven: zonder beroep. Nr. 87 is een hoekpand. Niet van een officiële steeg, maar van een klein doodlopend steegje, vroeger ook wel aangeduid als 'Steg'. Het pand nr. 85 was gelegen in dit steegje, Nr. 87, het hoekpand was blijkbaar een flink pand, zoals te zien is op bladzijde 22 van het boekje *Hoorn in oude ansichten* deel 1 (midden rechts). Beneden werd het pand bewoond door o.a. P. Hoogboom, melkslijter en Corn. Doffer, veedrijver. Boven was de weduwe Olthoff-van Hinte woonachtig. Naast nr. 87 stond een berucht pand, genaamd *het Spookhuis*. Algemeen in Hoorn bekend. Maar waar komt die naam vandaan???? Ik

Een prachtig plaatje van onze Zeedijk, we schatten omstreeks 1910 of iets later, links het bordje van de winkel van Corn. Groot, rechts het pand bewoond door koopman J. Otte. In de deur ernaast mevrouw Zaal. Links al de dames verzameld voor het steegje bij het 'spookhuis,' helaas niet te herkennen

*We zijn even de Brouwerijsteeg doorgegaan en komen op de Nieuwendam.
In 1925 zien we dan dit beeld, het pakhuis van de firma Pool. Het werd gebouwd in 1923, dus de foto is van recente datum, het bordje 'Brouwerijsteeg' zit er nu (jan. '89) nog op. Gauw maar even kijken want er wordt gebouwd!!!!*

heb mijn best gedaan dat te weten te komen, maar niemand kan mij uitsluitel geven, ook de nog oudst levende Zeedijker niet. De mensen waren zeker niet zo benauwd, want Jan Timmer, een arbeider woonde ook nog beneden. Op nr. 89 rood huisde dan nog Kees Vredenburg en de weduwe A.

Hier wordt gevisst met de 'tobel' en wel door H. Kramer Jr. geboren en getogen in de Brouwerijsteeg, zoon van in het stukje genoemde Kramer. De bijnaam ging over van vader op zoon zodat ook Hein jr. hiermede door het leven ging. Hij was werkzaam bij de gem. reiniging, en vissen was zijn bijberoep

Groot. Ik ga nog even terug naar nr. 87. De weduwe van Corn. Doffer, de veedrijver werd later zeer bekend in Hoorn. Jarenlang heeft Opoe Doffer de Hoornse jeugd van ijs voorzien. (zie Oud-Hoorn blad jrg 8 nr. 4 pag. 115). Later nam haar zoon Cor de handel over. Hij woonde echter op de Draafsingel en was dus alleen van geboorte een Zeedijker. *Het Spookhuis* heeft ook nog meerdere bewoners gekend. In 1912 woonde er de weduwe Kaag. Aan weduwen was op de Zeedijk geen gebrek: we zijn er al heel wat tegengekomen. Bij deze weduwe Kaag woonde in A. Duinmayer. Hij werd opgevolgd door Willem Gleysteen, een metselaar. In 1949 is het haast uit met de pret. De allerlaatste bewoner is Gerrit Duinmayer. Daarna wordt het pand onbewoonbaar verklaard en in 1956 wordt het gesloopt. Exit *het Spookhuis*.

We komen nu weer bij een smal steegje, traditioneel voor de Zeedijk: de Brouwerijsteeg. De naam komt al voor op een kaart van 1426 en suggereert de aanwezigheid ooit van een brouwerij. Dit zou dan de Evertsenbrouwerij moeten zijn geweest, staande op de hoek van de Nieuwendam. Maar zeker is dit niet. In de volksmond werd dit steegje ook wel het Piewietsteegje genoemd. Piewiet was de bijnaam van de bewoner van het pand nr. 4 in deze steeg. Officieel heette hij H. Kramer sr., van beroep viskoopman. Ik weet de oorsprong van de bijnaam, maar vind het een beetje gênant om het

hier neer te zetten. We laten het dus alleen bij de bijnaam. Er bevonden zich toentertijd slechts twee panden in de steeg, n.l. nrs. 2 en 4. Nr. 2 werd al in 1906 onbewoonbaar verklaard. Ik lees in het boek *Huizen, straten, mensen* dat nr. 2 in 1908 opnieuw onbewoonbaar wordt verklaard, maar nu officieel door de commissaris van Politie. Deze voorziet het pand van *het teken*. Klassewerk dus! Aan het eind van de ja-

Naast de 'Boterton' van de familie Groot dit mooie pand op nr. 83. In 1950 al aardig in verval, in 1963 gesloopt, ten behoeve van de bonbonfabriek. De delen van monumentele waarde moeten echter ter beschikking van de gemeente worden gesteld, het pand werd het laatst bewoond door H. Berkeveld - grondwerker van beroep

ren vijftig wordt de Brouwerijsteeg aan de kant van de Nieuwendam zomaar afgesloten en gedeeltelijk bij het pakhuis van de firma Pool getrokken!!! Dit is tot nu toe zo gebleven. Op bovengenoemd pakhuis (nu Fitnesscentrum) is het oude straatnaambord nog te zien: *BROUWERIJSTEEG*, keurig met y-grec. Door de nieuwe bebouwing is er nu sprake van een ander tracé. Ik laat hieronder in een kleine schets de vroegere toestand zien en die van nu.

Nog één stukje van de oude steeg is bewaard. De muur achter het café: *het Schippershuis*. Deze muur is wel een beetje aan het aftakelen, maar ja, hij dateert ook al van 1914.

Als laatste een van de grootste bedrijven, die ooit op de Zeedijk hebben gestaan: de bonbonfabriek *de Hoorn* op nr. 75, 77. Eerst was het een pakhuis van de Hoornsche Stoombootrederij *Horjus & Co*. In 1905 ging het pand over naar Dirk Jonkman, die er een stoomkistenfabriek in begon. In de dertiger jaren werd het tot zaadpakhuis omgebouwd. Ene de Jong voerde er de scepter. In de Tweede Wereldoorlog werd het door de bezetter gebruikt als paardenstal en aan het eind van de jaren veertig vestigde de bonbonfabriek *de Hoorn* zich er in. Tot omstreeks 1978 heeft deze firma het pand gebruikt. Toen zijn ze verhuisd naar het industrieterrein aan de van Aalstweg. De hele hoek aan de Brouwerijsteeg is daarna gesloopt. Nu staan er vier nieuwe woningen. Over de bouw geef ik maar geen oordeel. Men dacht blijkbaar, als er maar wat staat!

Dit is het einde van onze Zeedijktrip. De volgende keer gaan we rechtsaf, richting Hoofd. We beginnen dan bij het Wapen van Amsterdam, zoals reeds vermeld, nu beter bekend als café *de Volendammer*

Correctie en aanvulling bij ons vorig artikel:

Chris Groenwoudt: de vrouw met de dubbele duim was Bartje Machielse uit de Bottersteeg, die hep met een tasje met snoep langs de huizen en dan pakte ze die zakjes zo met twee duimen uit de tas....

Over Piet van Harlingen, oud Horinees P. de Rover uit Alkmaar: Piet deed wel degelijk in brandstof en wel bracht hij turf rond. Op een keer had hij een bestelling voor dominee Klaver van het Grote Oost, en dat moest alles in de kelder onder het huis, een heel karwei. Van Harlingen, zei de dominee, ik zet het op de jaarrekening. Dus Piet kon pas vangen aan het begin van het jaar. Maar Piet moest boter bij de vis en heeft alle turven er weer uitgehaald, een klant kwijt of niet, dat kon hem niet schelen

Reacties

De redactie ontving twee brieven met aanvullingen op de informatie die Giel van der Zel ons verschaft in zijn artikelenreeks „Handel en wandel op de Italiaanse Zeedijk”. We plaatsen deze brieven, omdat we het belangrijk vinden, dat onze lezers iets kunnen vertellen over een onderwerp dat hen na aan het hart ligt. Nieuwe op- en aanmerkingen zien we met belangstelling tegemoet.

(Mevr. R. Oorthuis-Valk, Juniusstraat 73, Hoorn)

Handel en wandel, nummer 3, september 1988:

Een klein stukje Foreestensteeg. Van 1934 tot 1944/45 hebben mijn ouders in de Foreestensteeg gewoond. Hun naam is familie Valk-Duinmeijer. Er zijn daar 5 broers geboren en de oorlog doorgelopen. Er heeft daar ook nog een zuster van mijn moeder gewoond. De huisjes daar werden tot na de oorlog bewoond. Op de hoek van de steeg woonde Masteling en aan de andere kant, op de Zeedijk, 2 huisjes vanaf de hoek Roel Raijer (foto op blz. 118 van het decembernummer) Handel en wandel, nummer 4, december 1988:

Bartje Drieduim werd zo genoemd, omdat ze aan 1 hand twee duimen had. De kinderen vroegen altijd, of ze die hand mochten zien. Mijn moeder kan zich dat nog herinneren (uit de tijd) dat ze (niet duidelijk, of hiermee de moeder of Bartje Drieduim wordt bedoeld, red.) in het weeshuis op het Achterom zat. Ze had altijd een schortje voor en daaronder had ze een trosseltje met snoep en dat verkocht ze voor één cent per snoepje. Als kind heeft mijn moeder dat vaak gekocht van Bartje Drieduim. Ze was altijd op de Zeedijk, in de Vijzelstraat of in de Bottelsteeg te vinden, want daar *(vervolg op pag. 20)*

(vervolg van pag. 19)

woonden grote gezinnen met veel kinderen. Ik hoop, dat u hieraan wat heeft. Deze stukjes zijn erg leuk. Mijn moeder weet zich van die mensen nog een hoop te herinneren. Al die bijnamen uit het december-nummer wist ze, want als kind leefde ze er tussenin.

(Mevr. A. Pietersma-van Kalken, Hoogkarspel)

In de rubriek gewijd aan de Ital. Zeedijk stond een foto van Roelof Raijer. (blz. 117, dec.-nummer, red.). Die naam zei mij niets. Maar toen ik las over zijn bijnaam „de Splinter” ging er een licht op. Mijn vader, Gerrit van Kalken, woonde vroeger aan de Doelenkade en die moest gelijk vanaf de 7e klas (11 jaar was hij toen) mee op zee als vissersknecht. Hij heeft

tot aan zijn diensttijd, dus ongeveer 7 à 8 jaar gevaren met de 'ouwe' Splinter. Nooit heb ik geweten, hoe die man eruit zag en nu door uw blad werd ik daarmee geconfronteerd. Mijn vader zei altijd, dat het een keiharde werker was, maar bikkelhard en hij kon verschrikkelijk vloeken. Als mijn vader weer eens uitvoer met van je 'GVD', dan zei mijn moeder altijd: „Man vloek niet zo”. Maar zijn antwoord was altijd: „Vloekte ik dan? Die ouwe die had je moeten horen. Die vloekte pas echt!” Mijn vader is in 1982 overleden. Velen zullen hem nog wel kennen, want hij heeft ongeveer 25 jaar als postbesteller door heel Hoorn gewerkt, maar mijn moeder bevestigde gelijk, toen ik haar de foto liet zien: „Dat is hem. Hoe is dat mogelijk!” En op de foto ziet hij er toch wel vroom uit, hé

Men vraagt ons

H. W. Saaltink

Ik was er wel heel erg naast.

De vorige maal plaatste ik op blz. 112 een foto van een gezin wonende in het pand Zon 11. Ik ging er in mijn onschuld van uit, dat het hier om een groepsportret van de familie Pierlo ging, gemaakt ter gelegenheid van een verloving van een van de dochters. Maar meer dan de helft van de mensen op de foto heette geen Pierlo, hoewel ze bijna allemaal tot hetzelfde gezin behoorden. Ik moet dus hieronder iets recht zetten.

Ik ontving drie nieuwe foto's, net genoeg voor deze nieuwe aflevering. Graag dus ook weer nieuwe inzendingen van foto's met onbekende Hoornse figuren die door de lezers van dit blad herkend kunnen worden.

Pierlo, maar ook Rutgrink

De bewuste foto was wel gemaakt op de stoep treden van het pand Zon 11 en ook was de aanleiding voor de opname de verloving van een van de dochters van het gezin. Ik was echter niet goed op de hoogte van de samenstelling van deze familie, zodat ik de zaak door elkaar haalde. Mijn verontschuldiging hiervoor. Enkele nazaten van de mensen die hier op de kiek waren gezet, maakten me op de gemaakte

fouten attent. Daaronder waren brieven van de inzendster van de foto, mevrouw Pietersma-van Kalken uit Hoogkarspel en de heer van Kalken uit Haarlem die me uitvoerig vertelden, hoe de familierelaties waren. Ik zal aan de hand van hun informatie opnieuw een beschrijving van de foto geven en hoop daarbij geen nieuwe fouten te maken. In het artikel heb ik een paar maal gesproken over de familie Rutgerink. Dat moet echter Rutgrink zijn. Het pand Zon 11 was niet het ouderlijk huis van mevrouw Pietersma, maar dat van haar

Hoornse brandweer.

moeder, Aafje van Kalken-Rutgrink. In de deuropening staat het verloofde paar Aafje Rutgrink en Gerrit van Kalken. Links van Aafje tegen de deurpost staat Lena Rutgrink en rechts van Gerrit tegen de rechterdeurpost zien we Corrie Pierlo. Op de linkerbank geheel links zit Jannetje Rutgrink met op haar schoot haar zontje Japie Schipper. Waaruit we mogen opmaken, dat zij getrouwd was met ene Schipper, die echter op de foto niet voorkomt. Volgens mevrouw Pietersma is het echter niet zeker, dat het Japie is. De familieherinnering is op dat punt even wazig als de afbeelding. Naast Jannetje op de bank Henk Rutgrink. Op de rechterbank vooraan Sander Blokker, en daarachter mevrouw Pierlo, waarvan de meisjesnaam me niet is meegedeeld. Het drietal beneden op de stoep treden bestaat uit van links naar rechts Gerrit, Sander en Marie Pierlo. Ik heb vooral fouten gemaakt met de familienamen. Ik wist namelijk niet, dat de oudere dame rechts op de foto tweemaal getrouwd was geweest. Haar eerste man heette Rutgrink. Uit dit eerste huwelijk werden geboren Jannetje, Henk, Lena en Aafje. De ontbrekende Anne en Hannes waren ook kinderen van Rutgrink. Na de dood van Rutgrink hertrouwde mevrouw met Pierlo. Pierlo verdween echter na enige tijd en liet nooit meer iets van zich horen. De rol van vader werd daarna overgenomen door Sander Blokker, die als kostganger bij de familie was ingetrokken en meer dan 30 jaar in dit gezin leefde. De heer van Kalken deelde me tenslotte nog mee, dat Aafje, Gerrit, Marie en Sander nog in leven zijn, zij het uiteraard hoogbejaard.

Nieuwe foto's

Via Giel van der Zel ontving ik drie interessante foto's van de heer G. Dijkman uit de Tweeboomlaan. Interessant, omdat ze niet alleen de mensen tonen, maar ook de situatie waarin ze leefden en werkten. De eerste foto, zie pag. 20, laat de Hoornse brandweer zien voor het station. Links op de achtergrond de verdwenen locomotiefloods. Ik ben te

Fruithandelaar P. Hofman met helpers.

weinig geschoold in de geschiedenis van het brandweerwezen om de foto met hulp van het model brandspuit te kunnen dateren. Drie van de leden van het korps hebben een brandmeestersstok in de hand. De sociale verschillen worden ook hier, net zo als op eerder getoonde foto's aangeduid door de hoofddekfels. Heren droegen toen hoeden, mannen waren voorzien van een pet. Geen enkele naam is bekend en evenmin het jaar waarin de foto werd gemaakt. Ik hoop, dat ik in de komende weken wat namen van de lezers ontvang. Blijkens een stempel op de achterzijde is deze opname het werk van fotograaf Schepel uit Hoorn.

De tweede foto laat een marktkraam zien, waarin appels worden verkocht. Volgens een aantekening op de achterzijde, is de figuur geheel links P. Hofman. Namen van de andere twee, plaats en tijd zijn onbekend. Hopelijk kan een van de lezers me die vertellen.

Op de derde foto ongeveer vijftig leden van het Katholiek Vrouwengilde, naar ik mag aannemen uit Hoorn, tijdens een reis naar Bergen. De dames zijn vergezeld van hun geestelijke adviseurs. Een van dezen draagt nog de nu reeds lang in onbruik geraakte bonnet. Geen enkele naam is bekend noch het jaar van de opname. Ik zie uw reacties met belangstelling tegemoet.

Katholiek Vrouwengilde op reis in Bergen.

Stadsbeeld - Restauraties - Wijzigingen J. M. Baltus

d.d. 15 februari 1989

Achterom 53	Voormalig Parkhotel. Aangekocht door Biljartvereniging HORNA met verbouwplan.
Buurtje 1 en 2	Restauratie van twee arbeiderswoningen uit ca. 1863 in opdracht van vereniging <i>Oud-Hoorn</i> voltooid.
Breed 26-28 (monumenten)	Woon-winkelhuizen; vroeger Stoomververij en Wasscherij Stam. Achterbebouwing gesloopt voor verbouwplan t.b.v. nieuwe functie.
Gasfabriekterrein	Sloop van voormalig gasfabriekcomplex en woningen aan Gasfabriekstraat/hoek Gerritsland in volle gang. Internationale prijsvraag leverde een bouwplan op met nieuwbouw in dit gebied.
Gerritsland	Muur, behorend bij tuin van Grote Oost 53 is weggehaald.
Grote Noord 15 (monument)	R.K. Kerk uit 1882. <i>Stichting Koepelkerk</i> blijft ijveren voor behoud en restauratie. Onzekerheid inzake blijvende liturgische functie.
Grote Oost 53 (monument)	Achttiende eeuws pand met prachtig interieur; nu Kantongerecht. Restauratie in volle gang.
Karperkuil bij ABC	Plan voor omvangrijk wooncomplex.
Kerkplein 28-29-30r-30a (beeldbepalend)	Restauratie in opdracht van <i>Stichting Stadsherstel</i> t.b.v. bedrijfs/winkel- en woonruimten in volle gang.
Kerkstraat	Gevaar voor overdosis harde horeca (in nieuwe horecaverordening) afgewend.
(Korte) Achterstraat 2 (monument)	Voormalige kapel van het Mariaklooster. In gebruik door <i>Stichting Achterstraat</i> . Subsidie wordt verleend voor opknappbeurt.
Nieuwendam (ongenummerd)	Lege plek tussen de huidige nrs. 10 en 11 wordt 'gevuld' met drie nieuwe grachtenhuizen.
Rode Steen 3	Voormalig advocatenkantoor. Wordt verbouwd tot restaurant.
Rode Steen 8 (monument)	Waaggebouw uit 1609. Plan voor aanpassing onderverdieping met handhaving van Waaginterieur en Waaginstrumenten.
Schoolsteeg 7 (monument)	Winkelpand, eigendom <i>Oud-Hoorn</i> . Met restauratie kap e.d. is gestart.
Veenenlaan	Oudste arbeiderswoningen-hofjes van Hoorn uit 1909; voortbestaan onzeker.
West 72 (monument)	Café; hiernaast op hoek Kleine Havensteeg; plan voor nieuwbouw van restaurant met bovenwoning.
Westerdijk	Westerhavengebouw gesloopt. Op deze plaats komt nieuw bejaardentehuis waarbij het stratenpatroon iets verandert.
Westerdijk (provinciaal monument)	Witte Badhuis vorig jaar en dit jaar gesloten. Plan om na bouwvakantie 1988 (!) te starten met bouw van vijfsterrenhotel en zwemparadijs.
Westerblokker (monument)	<i>Stichting Stadsherstel</i> restaureert 17e eeuwse boerderij De Barmhartige Samaritaan.
Zon 11 (monument)	17e eeuws woonhuis (thans opslagruimte). In ernstige staat van verval.

1. Horna - gebouw Achterom

2A. Buurtje 1 - 2 gerestaureerd

2B. Achterzijde Breed 26 - 28

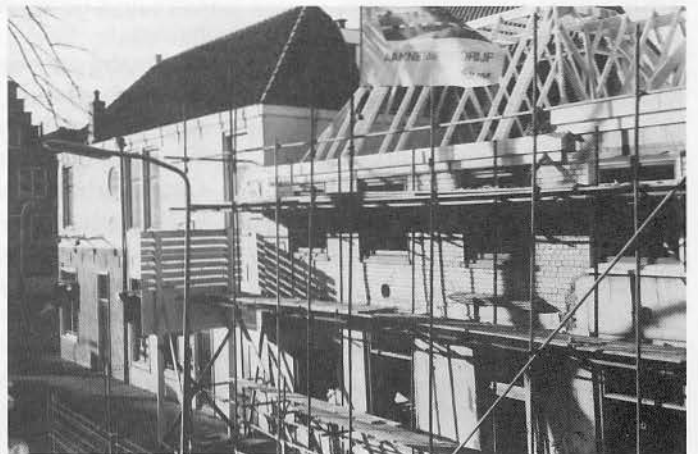
3. Afbraak gasfabriekterrein

4. Afbraak gasfabriekterrein

5. Afbraak gasfabriekterrein

6. Kerkpleinwand in volle restauratie

7. Kuil van Westerhaven

B. J. A. van der Linden, „Tot meerder oeffening”. Studie over een van de Hoornse leesgezelschappen van 1780 tot 1884.

Hoe en wat lezen onze (Hoornse) voorouders?

We weten het niet. Tot op heden kunnen we deze vraag slechts beantwoorden met een paar algemene opmerkingen. De bijbel was, afgezien van de katholieken in de meeste huisgezinnen te vinden, maar of er behalve in de orthodox protestantse gezinnen intensief in gelezen werd, weten we niet. Het analfabetisme was in vergelijking met de omliggende gebieden in Holland vrij laag. We kennen zo langzamerhand nogal wat namen van uitgevers. Voor Hoorn weten we zelfs vrij nauwkeurig wie er zich in de tijd voor 1700 met het uitgeven van boeken bezigielden (1). Maar, of die in Hoorn uitgegeven boeken ook hier in de stad veel gelezen werden, daarover is veel minder bekend. En wie de boeken lezen weten we al helemaal niet. Uit een paar studies die iets zeggen over de consumptie van lectuur in bijv. Frankrijk in de 18e eeuw, weten we dat er grote verschillen bestonden tussen de diverse sociale groepen. Door een kleine interessante studie is onze onwetendheid althans wat Hoorn betreft nu iets minder groot. Van der Linden maakte een werkstuk voor een m.o.-studie Nederlands en beschreef daarin het Hoornse leesgezelschap „Tot meerder oeffening”. Deze studie laat ons zien wat er gelezen werd en vooral hoe er gelezen werd door de Hoornse betere standen tussen ca. 1780 en 1880.

Verlichting en lezen

Het Hoornse leesgezelschap „Tot meerder oeffening”, werd opgericht omstreeks 1780. Doel was waarschijnlijk het voor gezamenlijke rekening inkopen en vervolgens aan de leden ter lezing aanbieden van boeken en tijdschriften. De precieze datum en een nauwkeurige doelstelling zijn door het ontbreken van de notulen van de vergaderingen uit de eerste jaren van het bestaan in de vergetelheid geraakt.

Leesgezelschappen horen thuis in de laatste dertig jaren van de achttiende eeuw. De hele maatschappij was toen doortrokken van een grote leeshonger en in allerlei Hollandse steden werden verenigingen opgericht om gezamenlijk boeken in te kopen, om ze gezamenlijk te lezen en om er zo mogelijk ook gezamenlijk over te discussiëren. Waardoor?

De achttiende eeuw was de eeuw van de Verlichting, een tijd waarin veel gevestigde opvattingen op het gebied van godsdienst, wetenschap en politiek ter discussie werden gesteld. Daarbij werd veel aandacht geschonken aan de opvatting dat het mogelijk is de mens tot een 'deugdzaam' wezen op te voeden. Deugdzaam in de betekenis van geneigd tot het goede. Bij de opvoeding tot deugdzaam mens was de verwerving van kennis bijzonder belangrijk. Kennis kon verworven worden door veel te lezen. Vandaar vanaf het midden van de achttiende eeuw die enorme toename van de vraag naar boeken.

Een ander aspect van de Verlichting was de idee dat de mens van nature een sociaal wezen is, dat zich dus het best kan ontplooiën in samenwerking met anderen. Echt deugdzaam kon men pas zijn in de kring van familie, van vrienden of van geestverwanten. Het gevolg was een explosie van genootschappen. Niet alleen leesgezelschappen maar ook dichtgenootschappen, natuurkundige genootschappen, vrijmetselaarsloges en dergelijke. Wat al deze gezelschappen gemeen hadden en wat ze aantrekkelijk maakte voor de belangstellenden, was de gelijkheid van de leden tegenover elkaar. Binnen de organisatie stond het lid uit de regentenklasse niet meer boven maar naast de ambachtsman uit de kleine burgerij. Een Duitse schrijver heeft de achttiende eeuw om haar liefde voor het genootschap wel „das gesellige Jahrhundert” genoemd. Het Duitse 'gesellig' heeft de betekenis van „geneigd met elkaar samen te leven”.

Men koos dus de verenigingsvorm, enerzijds omdat het in de geest van de tijd paste, anderzijds omdat men in samenwerking met anderen goedkope boeken kon aanschaffen en le-

zen dan alleen. Want boeken van enige omvang waren toch altijd nog een luxe artikel.

Leesgezelschappen vormen een fase in een ontwikkeling waarvan onze tegenwoordige openbare bibliotheken het eindstation vormen. Het begint met de afspraak tussen enkele mensen voor gezamenlijke rekening een boek aan te schaffen of een abonnement op een tijdschrift te nemen. In een volgende fase is het aantal belangstellenden voor zo'n vorm van samenwerking zo toegenomen, dat er regels vastgesteld moeten worden voor het aanschafbeleid, de uitleening en het bezorgen van de boeken en dat soort zaken. We kunnen dan spreken van leesgezelschappen. In Duitsland worden deze organisaties vaak 'Lesezirkel' genoemd. Nog een stap verder en de boeken worden op een centrale plaats opgeslagen waar de leden ze komen halen. We zijn dan het type van de uitleenbibliotheek zoals we die ook nu nog kennen, al aardig genaderd.

Het hiervoor in zeer beknopte vorm weergegeven ontwikkelingsschema van het leesgezelschap tot uitleenbibliotheek ziet er misschien fraai uit, alleen berust het geheel op Duits onderzoek. In Nederland weten we weinig over leesgezelschappen en soortgelijke organisaties, terwijl er over bijv. de organisatie en ledenwerving van de andere genootschappen al veel meer bekend is. En dat weinige betreft dan op een enkel geval na gezelschappen van na 1800. Er worden aantallen genoemd van 300 gezelschappen tussen 1760 en 1800 en van 800 omstreeks 1850, maar als men dan zoals even verder blijkt, het er nog niet over eens is, wat er exact onder een leesgezelschap moet worden verstaan, zijn deze feiten weinig zeggend.

Bestuur van een kleine club

Aan de hand van reglementen, die in de loop van het honderdjarig bestaan zo'n tien keer werden gewijzigd, en van de notulen geeft de schrijver een zeer gedetailleerd beeld van de organisatie van „Tot Meerder Oeffening”. Dit gezelschap was overigens niet het enige op dit gebied in de stad. Men kon ook nog terecht bij Amicitia, Constantia en Concordia. We moeten ons overigens geen te overdreven voorstelling van deze verenigingen maken. Het ledental van TMO bijvoorbeeld zal nooit ver boven de dertig gelegen hebben, waarbij we de dames, die geen volledig lidmaatschap konden verkrijgen, niet meetellen. De meeste leden van TMO behoorden echter wel tot de toonaangevende kringen in de Hoornse gemeenschap.

Het bestuur bestond uit een president, een secretaris/penningmeester, een boekafzender en sinds 1822 een boekbewaarder. Secretaris/penningmeester was gedurende 50 jaar Hendrik Boldingh, telg uit een van de bekende 'betere' Hoornse families uit de negentiende eeuw, en een typisch voorbeeld van het soort heren dat na 1800 lid was van het leesgezelschap.

Buiten het bestuur maar zeer invloedrijk in dit clubje was de reglementair aangewezen leverancier van de boeken. Dat was tot aan zijn dood in 1813 Jan Breebaart. Hij was ook een van de oprichters. We mogen aannemen, dat aan zijn activiteiten binnen de vereniging het beroepsbelang niet geheel vreemd zal zijn geweest. Na zijn dood werd de levering voortgezet door zijn weduwe. Deze deed de zaak in 1822 over aan Jan Vermande die daarmee ook de boekverkoop aan het leesgezelschap verkreeg. Het gezelschap had ook weinig keus meer, want voor zover ik zelf heb kunnen nagaan, was Vermande voor een groot deel van de 19e eeuw de enige behoorlijke boekhandel in de stad.

Jan Vermande, boekleverancier en lid van het Hoornse leesgezelschap „Tot Meerder Oeffening”. Foto H. Koelman. Verz. Westfries Museum, brkl. heer Vermande, Santpoort.

Hoe het werkte

Het aanschaffen en het daarna ter lezing geven van de boeken geschiedde volgens zeer gedetailleerde voorschriften die bovendien nogal eens gewijzigd werden. Blijkbaar vreesde men aan de ene kant een inbreuk te maken op de gelijkberechtiging van de leden, terwijl men anderzijds wilde

voorkomen dat er ongewenste literatuur werd gekocht en gelezen.

In de eerste plaats kon op elk moment voor rekening van het college, dus betaald uit de contributies van de leden, een 'voornaam' werk aangeschaft worden. Zo'n voornaam werk moest dan wel met meerderheid van stemmen zijn uitgekozen. Daarnaast was ieder lid verplicht in januari boeken te bestellen, en dat zal dan wel bij Breebaart zijn geweest, voor een bedrag tussen de twee en de vier gulden (1790). Acht jaar later wordt besloten deze boeken in de gebruikelijke kwartaalvergadering bij meerderheid van stemmen te kiezen. Het lijkt erop, of men van mening was, dat de leden zelf te weinig geschikte boeken aanschafden. In 1807 wordt het aanschaffingsbeleid helemaal in handen van het bestuur gelegd. Een commissie van drie leden zou voortaan aan de hand van recensies het benodigde aantal boeken uitzoeken en aan de leden voorstellen deze aan te kopen. Deze vorm van betutteling staat in schril contrast tot de democratische principes uit het begin van het bestaan en moet mogelijk gezien worden als onderdeel van een reactionaire tendens die het hele bestaan doortrok na de revolutionaire periode van de tachtiger en negentiger jaren van de achttiende eeuw. In 1822 mogen de leden weer zelf boeken uitkiezen, zij het dat ze daarbij niet minder dan drie en niet meer dan zes gulden mogen besteden. Als er dan weer te veel ongewenste boeken binnenkomen, wordt in 1851 bepaald, dat de opgegeven boeken de goedkeuring moeten hebben van tenminste tweederde van de leden.

De boekverzender zorgt nadat de aangekochte boeken en tijdschriften ontvangen zijn voor de rondzending. Ook hierbij wordt zeer democratisch de volgorde waarin de leden de boeken ontvangen, door loting vastgesteld. Door een zeer uitgebreide administratie met witblaadjes voor in de boeken, aantekenboekjes bij de leden en door veel boetebepalingen tracht men iedereen de gelegenheid te geven de binnengekomen boeken en tijdschriften te lezen. Dit streven naar rechtvaardige verdelingen botste herhaaldelijk met de eis van een soepel uitleenbeleid, vooral als tegen het midden van de negentiende eeuw het ledental toeneemt. Er zijn dan zelfs leden die voorstellen het ledental te beperken om het uitleenen te vergemakkelijken.

Nadat alle leden de gelegenheid hadden gehad de boeken en tijdschriften te lezen, kwamen de werken terecht bij de boekbewaarder die ze bewaarde tot de volgende vergadering. Daar werden ze aan de leden verkocht. Om de financiën van de vereniging gezond te houden werd bepaald, dat iedereen die een boek had uitgezocht, er voor borg moest staan dat het boek niet onder het bedrag verkocht werd, dat bij aankoop aan de leverancier was betaald.

De schrijver merkt terecht op, dat het beleid van het bestuur in de loop van het bestaan een zekere verzakelijking te zien geeft. Aanvankelijk werd het karakter van gezelligheidsvereniging waar men de gelegenheid kreeg met gelijkgezinden onder gebruik van een goed glas wijn en een pijp tabak te converseren, veel meer benadrukt dan later. Mijns inziens betekent dit ook dat de idealen van de Verlichting die immers de oorzaak waren van de stormachtige groei van het genootschapswezen in de achttiende eeuw, hun invloed hadden verloren.

Wie mag er bij

Er wordt binnen de vereniging angstvallig op de gelijkberechtiging van de leden gelet. Niemand is meer dan een ander. Een pure democratie dus. In tegenspraak daarmee is het toelatingsbeleid. Het was lang niet gemakkelijk tot de ver-

eniging toegelaten te worden. Tegenover de buitenwereld hield men er dus nogal ondemocratische beginselen op na. Dit is een punt waaraan de schrijver, als hij een analyse van het ledenbestand maakt, onvoldoende aandacht heeft geschonken. Lid kon men pas worden na stemming waarbij tweederde van de leden voor toelating moest zijn. Op deze manier kunnen naar mijn mening, aspirant leden die om hun sociale status en in het begin ook politieke gezindheid niet acceptabel worden geacht, gemakkelijk worden geweerd. Overigens zullen ook nog wel andere overwegingen bij de toelating van invloed zijn geweest. Jan Brouwer Olie, vermogend patriots koopman en zoon van een predikant uit Zwaag, dus volkomen aanvaardbaar, zal in 1782 „nooit en te nimmer worden toegelaten om redenen de leden daartoe moverende”, (p. 47). Overigens blijkt Brouwer volgens een latere ledenlijst wel lid te zijn. Eeuwigheid was ook toen al een moeilijk begrip. De financiële eisen die het lidmaatschap stelde, waren ook niet gering. Om toegelaten te worden moest men een entreegeld betalen en de leden op een avondje thuis onthalen, waarbij er wel op gerekend werd, dat de gastheer wijn, pijpen en tabak klaar had staan. Het lidmaatschap bedroeg vanaf 1791 een gulden per kwartaal, in 1799 verhoogd tot dertig stuivers. Daarbij moet gevoegd worden het bedrag dat jaarlijks aan boeken besteed moest worden, aanvankelijk twee later drie gulden. Een gulden was aan het eind van de achttiende eeuw het dagloon van een ambachtsman, waarvan hij met zijn gezin redelijk kon rondkomen (HWS).

Vanaf 1816 konden ook dames lid worden van de vereniging, zij het dat ze niet de vergaderingen mogen bijwonen. Dat is gezien de opvattingen in die tijd over de positie van de vrouw in de maatschappij, niet zo verwonderlijk. Ik heb een klein onderzoekje uitgevoerd naar de politieke gezindheid en de sociale status van de twintig eerste leden. Het zijn de mannen die van 1780 t/m 1787 als lid toetraden. Opvallend is, dat deze twintig zonder uitzondering patriot waren. Dat was in 1874 tijdens een herdenking nog niet vergeten, hoewel de nette herdenkende burgerheren van dat moment het niet helemaal netjes vonden. Patriotten waren revolutionairen en revolutie was in 1874 een vies woord. Men sprak dus maar over gematigde patriotten. Met die gematigdheid viel het wel mee. Enkele leden zoals de oude Hendrik Boldingh behoorden tot de leiders van de patriotse beweging in Hoorn.

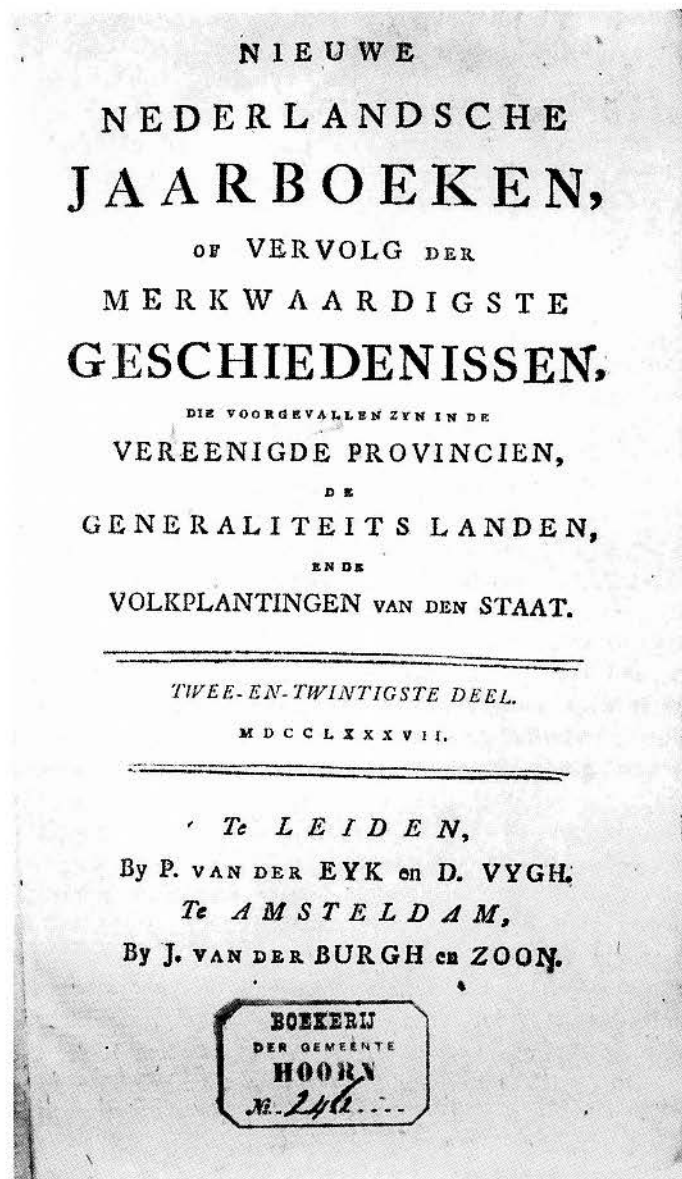
De onderzochten waarvan de godsdienstige gezindheid kon worden vastgesteld, behoorden tot de gereformeerde (dat is nu de Ned. herv.) kerk. Van de twaalf uit deze groep waarvan het Middel op het Trouwen (een huwelijksbelasting geheven naar het vermogen) kon worden bepaald, betaalden er twee f 3,—, drie f 6,—, twee f 15,— en vijf vielen er in de hoogste klasse van f 30,—. De laagste „Pro Deo” klasse, die bij gebrek aan vermogen, vrijgesteld was van het M.o.T. en waartoe ca. 60% van de Hoornse bevolking behoorde, komt voor zover kon worden nagegaan, niet voor onder de leden. Men betaalde voor het Middel op het Trouwen dertig gulden bij een vermogen van minstens f 12.000,— of een salaris uit een overheidsambt van minstens f 800,—, vijftien gulden bij een vermogen van f 6.000,— tot f 12.000,—, of een salaris tussen de f 400,— en f 800,—, zes gulden bij een vermogen van f 2.000,— tot f 6.000,— of een salaris van f 200,— tot f 400,— en drie gulden bij een vermogen van minder dan f 2.000,— of een salaris van minder dan f 200,—. Onder de onderzochten waren een boekhandelaar, een omroeper, vier kooplieden, een apotheker, een kaaskoper/makelaar, een belastingontvanger/procureur, een klerk bij de belastingdienst, een koopman/makelaar en een stadsbaas (hoofd

openbare werken). De groep mag gelet op de patriotse gezindheid voor die tijd progressief worden genoemd. De meesten waren welgestelde tot zeer welgestelde heren en met uitzondering van de stadsomroeper hadden ze een beroep dat hen een behoorlijk aanzien verschafte.

De sociale groep waaruit „Tot meerdere oeffening” zijn leden recruteerde veranderde in de loop der tijd nauwelijks, zoals de schrijver duidelijk laat zien. De betere middenstand, officieren van het garnizoen, wat hogere ambtenaren, een enkele burgemeester en vooral veel dominees. We weten nu, dat het leesgezelschap een kleine, zeer selecte groep was. Een groep waarvan de voorkeur wel eens belangrijk zou kunnen afwijken van de smaak van de groepen die lager op de sociale ladder geplaatst waren. Want daar werd natuurlijk ook gelezen.

Wat lazen zij

In het laatste deel van zijn werkstuk onderzoekt de schrijver wat er door „Tot meerder oeffening” aangeschaft werd. Uit een vergelijking van de notulen met de klantenboeken van de firma Vermande over de jaren 1836 en 1839 t/m 1841 blijken er volgens de notulen boeken te zijn aangeschaft die

Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken. Een van de vele tijdschriften waarop „Tot meerder oeffening” was geabonneerd. Foto H. Koelman.

niet in de klantenboeken zijn terug te vinden, terwijl in de klantenboeken boeken genoemd worden die weer in de notulen ontbreken. Een verklaring wordt hiervoor door de schrijver niet gegeven, terwijl het toch om vrij grote verschillen gaat: De notulen geven over deze vier jaar 66 titels waarvan er 56 in de klantenboeken te vinden zijn, de klantenboeken geven 73 titels en per jaar nog 8 à 9 tijdschriften en nog 62 brochures.

Daarna komt, wat voor mij het belangrijkste deel van deze studie was, namelijk de beantwoording van de vraag, wat er door deze nette Hoornse dames en heren gelezen werd. De schrijver heeft hiervoor uitgezocht, welke titels in de periode 1788 tot 1805, en de jaren 1832, 1855 en 1884 werden gekocht. De aangeschafte boeken heeft hij afgaande op de titel in acht groepen verdeeld, met nog weer eens een onderverdeling voor twee van de groepen. We krijgen dan groep 1 met romans en overige. Wat er met overige bedoeld wordt is niet geheel duidelijk, ik neem aan dat het gedichtenbundels zijn. De tweede groep wordt gevormd door de reisverhalen, de derde door de geschiedkundige werken, waaronder ook de levensbeschrijvingen gerekend worden. Geschiedenis valt als vroeger op school uiteen in vaderlandse en algemene. Vervolgens komt de religieuze lectuur en de kerkgeschiedenis, terwijl groep vijf bestaat uit zedekundige lectuur en karakterkunde. Boeken dus die de vragen van goed en kwaad behandelen en verder de psychologie. Vervolgens als zesde groep de woordenboeken, encyclopedieën en soortgelijke naslagwerken. Groep zeven omvat de natuurwetenschappen, biologie en medische lectuur en acht zijn de mengelwerken, boeken dus met een gevarieerde inhoud. Daarna heeft de schrijver de frequentie waarmee elke groep in een van de gekozen jaren voorkomt in een tabel ondergebracht. Ik neem aan, dat hij met frequentie gewoon het aantal bedoelt. Hij gaat daarna de in de genoemde jaren gekochte aantallen per groep met elkaar vergelijken. Hij zondigt daarmee tegen de grondbeginselen van de statistiek. Men kan geen periode (1788-1805) vergelijken met een enkel jaar.

Omdat ik niet over verdere gegevens beschik, heb ik die eerste periode maar als 1 jaar beschouwd.

Vervolgens heb ik nog voor ieder jaar het totaal aantal gekochte boeken uitgerekend en het percentage van iedere groep daarin. Er komen dan enkele opmerkelijke dingen naar voren. Allereerst de totalen. Die zijn voor de vier jaren respectievelijk 126, 339, 354 en 433 boeken.

In 1884 werden dus ongeveer 3½ maal zoveel boeken gekocht als in 1805. In werkelijkheid is de toename nog veel groter, omdat het getal voor 1805 het totaal is van een periode van 18 jaar. Nu zal het aantal leden ook wel toegenomen zijn, maar het staat als een paal boven water, dat er steeds meer gelezen werd. Maar wat werd er dan meer gelezen? Het percentage romans steeg van ca. 2½ in de eerste periode naar 48 in 1884. Het aandeel van de religieuze literatuur daalde daarentegen van 28% naar 6%. Deze tendens gold voor alle niet-romans met uitzondering van de mengelwerken, maar daarin kwamen ook verhalen en gedichten voor. Merkwaardig is het beeld van de vaderlandse geschiedenis. In de eerste periode bestond 7% uit historische werken. Dit percentage was verdubbeld in 1855, maar zakte weer tot ca. 5½ in 1884.

Er zit wel een zekere lijn in en het was de taak van de schrijver om hem er uit te halen. De eerste periode valt geheel in de nadagen van de Verlichting met zijn streven de mens tot een 'goed' wezen op te voeden door vermeerdering van ken-

nis. Vandaar het betrekkelijk grote aandeel van reisverhalen (13%) met informatie over vreemde volken, van de zedekundige lectuur (22%) waarin voor die tijd behoorlijk gediscussieerd werd over allerlei maatschappelijke vragen en van de natuurwetenschappen (4%). In 1832 is het vooral de vaderlandse geschiedenis die hoger scoort, een stijging van 7 naar 11%. We zitten dan in de tijd van de Romantiek met een grote belangstelling voor het eigen verleden. De toenemende interesse voor de roman, hangt dacht ik samen met het verdwijnen van de idealen van de Verlichting. Men was er minder van overtuigd, dat verwerven van kennis leidde tot de vorming van deugdzaam mensen. Daarbij komt, dat de rol van de leesgezelschappen zoals die in het begin van dit artikel werd aangegeven, na 1800 is uitgespeeld. Het leesgezelschap was niet meer een kleine club van gelijkgezinden die gemeenschappelijk de idealen van de Verlichting trachtten na te streven. Het was gewoon een vereniging waar mensen uit de betere standen voor nut of genoeg boeken gingen lenen die ze eerst samen gekocht hadden. Ook in dit opzicht een verzakelijking.

Conclusie

Als afsluiting een paar algemene opmerkingen. In de eerste plaats mijn waardering voor het feit dat nu voor het eerst geprobeerd is wat meer aan de weet te komen over lezen en leesgedrag in dit deel van Nederland. Ik hoop, dat de kritische geluiden die ik hier en daar laat horen, geen beletsel zullen zijn voor verder onderzoek.

Voor mijn gevoel heeft de schrijver bij zijn beschrijving van „Tot meerder oefening” te veel aandacht gegeven aan de zuiver technische kanten van de organisatie. De hoogte van boetes bij het niet op tijd doorsturen van boeken lijken me in het kader van het onderzoek niet zo belangrijk. In plaats daarvan had wat meer aandacht ingeruimd kunnen worden voor de oorzaken van de veranderingen in de smaak van de leden van de vereniging. Ook had aangegeven moeten worden dat het karakter van het gezelschap in de honderd jaar van zijn bestaan grondig veranderde. De vraag is ook niet waarom het gezelschap in 1884 werd opgeheven, maar waarom het het nog zo lang uithield. En op die vraag had ingegaan moeten worden.

Een paar kleinigheden. De schrijver beweert, dat het smids-gilde en het chirurgijnsgilde respectievelijk bestonden tot 1828 en 1842 (p. 57). Dat is niet juist. Alle gilden werden officieel in 1795 en feitelijk in 1805 opgeheven. Dat het percentage katholieken in Hoorn met het verval van handel en bedrijf sterk was afgenomen (p. 67) is nog nergens aangetoond. Het lijkt eerder gegroeid. Het percentage katholieken onder patriotse en oranjegezinde ondertekenaars van verzoekschriften in het laatste kwart van de 18 eeuw bedroeg ca. 20 (2). Volgens de volkstelling van 1830 was ca. 30% van de Hoornse bevolking katholiek. Leenders komt tot een zelfde percentage en zegt, dat ze veel winkels bezaten in de tijd waarin de stad zich ontwikkelde van havenstad tot dienstencentrum (3).

Achtenswaardige negentiende eeuwse notabelen heten niet Henk maar Hendrik Boldingh. Men was in de negentiende eeuw wat minder familiair dan in onze dagen. Spleitzwam (p. 18) is naar ik aanneem een tikfout.

(1) *A short-title catalogue of books printed at Hoorn before 1701*. Nieuwkoop, B. de Graaf, 1979. (2) *H. W. Saaltink, Supplianten en requestanten*. Hoorn 1983. (3) *J. M. M. Leenders, De papieren kape-laan*. In: *Broeders sluit u aan*. Amsterdam, De Bataafse Leeuw, 1985.

Merkwaardigheden en minder bekende aspecten van het historische Hoorn.

Gezien het argwanende horecabeleid van onze vereniging past het mij niet reclame te maken voor Hoornse cafés, maar als onze vaste medewerker Giel van der Zel mij bericht dat in een trapgevelcafé aan het West een stamtafel schijnt te bestaan waaraan Oud-Hoornkenners zich buigen over de in deze rubriek voorkomende problemen, dan bekruipt mij de wensdroom de zoekplaatjes zó moeilijk te maken dat er een verzoek bij de gemeente zal worden ingediend de sluitingstijd van het desbetreffend pand te verlengen tot alle oplossingen gevonden worden (uiteraard onder het genot van Spa nuchter of koffie van een bekende branderij aan het Breed).

Foto 1 van de vorige keer leverde veel gezocht en gepeins op. Het fameuze boek *Hoorn - Huizen, Straten, Mensen* gaf geen uitkomst. De heer Beekhof zocht naar de betekenis van GOEZINNEN in diverse encyclopedieën maar kwam de naam niet tegen. De heer Singer legde de naam als volgt uit: „Glop is natuurlijk een klein, soms doodlopend steegje, Goezinnen is een samentrekking van Goed en Gezindten, d.w.z. de steeg is vernoemd naar de mensen die trouw waren aan een bepaalde geloofsleer”. Of: „Goezinnen zijn mensen die van goede wil zijn, mensen die goed doen aan behoeftigen. Hiervan is Truydeman een voorbeeld”. Mevrouw Pierlo bericht dat ze zich „de rambam heeft gezocht” naar dit steegje, maar ze vond het! Mevrouw Rozemuller-Kleijpoel was het meest op de hoogte: „Het Goezinnenglop is wat naam betreft ontleend aan de huidige bewoner van nr. 124 van het Gerritsland, die het bordje destijds van een buurman kreeg. Die schilderde het op dezelfde manier als echte straatnaamborden in Hoorn. Hij hoefde hiervoor geen toestemming want de steeg is particulier bezit van de heer Goezinnen”.

Foto 2. Westerdijk 55, hoek Geldersesteeg. Deze afbeelding was aanleiding voor de heer Van Doorn een uitgebreid commentaar te schrijven omdat hij hierin gewoond heeft. Uw verhaal heb ik naar de kwartaalbladredactie doorgegeven, ook al omdat meer inzenders reageerden.

Foto 3. Spoor singel 1.

Foto 4. De snackbar bij de theekoepel van de fam. Krijgsmann, hoek Spoor singel-Koepoortsweg.

Foto 5. Mevrouw Pierlo schrijft: „Leliestraat 8. Naar ik weet heeft de jonge Frans Middelhoff in 1881 op zesjarige leeftijd de eerste steen gelegd. Het was een graanpakhuis want zijn vader was graanhandelaar”. Verklaarbaar is hiermee de naam van het pakhuis: De Jonge Frans. In de loop der jaren heeft het pakhuis diverse functies gehad; nu is er een fitnesscentrum annex sportschool met woonruimten.

Goede inzendingen kwamen binnen van: G. S. Jol, C. K. Timmerman, M. C. Mes, mevr. J. C. Waard-Opmeer, K. Semeijn, J. C. Beekhof (die ook fraaie foto's van Buurtje 1-2 inzond), fam. Lampe, mevr. M. Pierlo, J. de Rooy, mevr. A. Dol-Schellevis, H. J. M. van Doorn, C. Schrickx (die ons attendeerde op problemen aan monumentale panden, waarvan acte), mevr. N. C. Rozemuller-Kleijpoel, mevr. R. Peeman-Boersma, R. Mantel, fam. Hellingman, J. Wester en H. Stumpel.

Vrouw Fortuna besliste en wees aan: mevr. Peeman-Boersma van de Willemsweg.

De nieuwe prijsvraag.

Foto 1. Twee huisdeuren naast elkaar in één straat, links nr. 118, daarnaast nr. 57. Hoe kan dat? Waar?

Foto 2. Een stukje metselwerk en stratenmakersvakmanschap. Circa tien jaar ben ik er achteloos aan voorbij gelopen voordat men mij wees op deze 'steunbeer'. Hartje Hoorn!

Foto 3. Een schilderij in de openlucht: Oosterpoort met bijbehorende brug. Op een gevel van welk gebouw? De ornamenten op dit pand hebben ook een historische achtergrond. Wie is de kunstschilder?

Foto 5. Een voor Hoorn zeldzaam type topgevel: uitzwenkende bollingen, bedacht in 1657? Kent u dit huis?

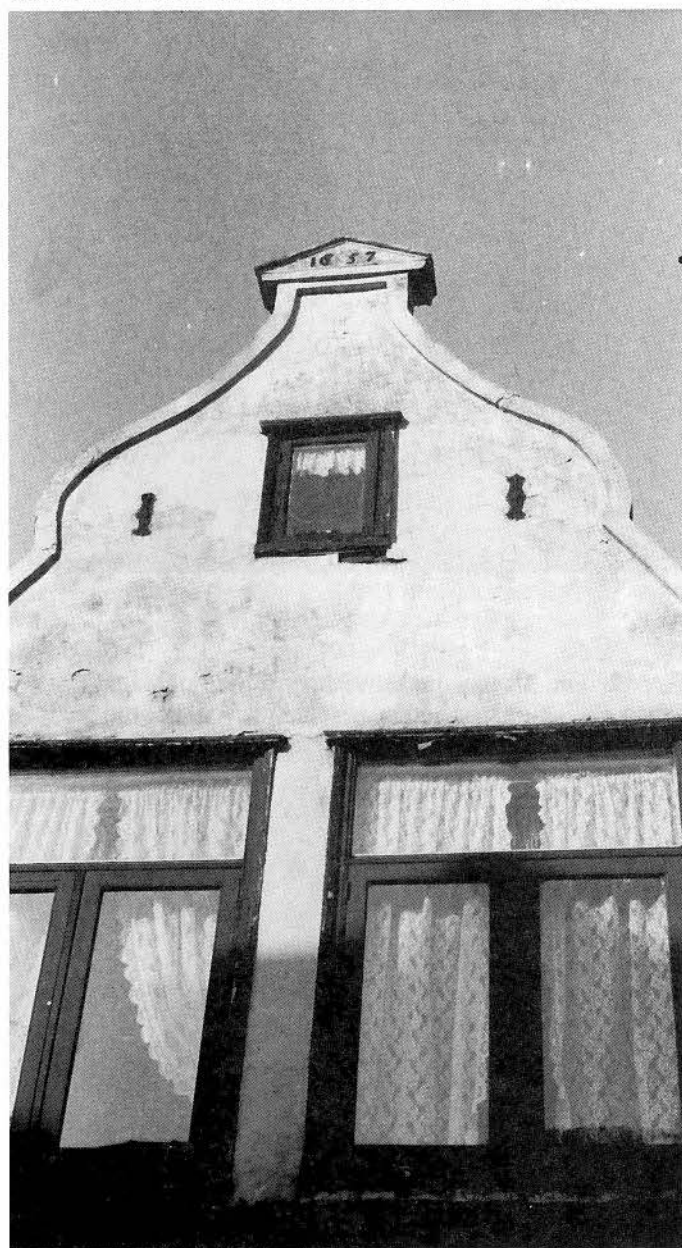

Foto 4. Een tuitgevel met muurankers in lettervorm. Waar? Waarvan zijn die letters de afkorting?

Foto 6. Uit 1635 dateert deze houtgesneden versiering met het parmantige paardje. Een complex met een rijk historisch verleden. Weet u hier meer van?

Misschien kunt u de oplossing verzenden vanuit uw luie stoel; wellicht combineert u het zoeken met een ontspannende tocht door de fraaie Hoornse binnenstad; in ieder geval kunt u in aanmerking komen voor de gekende boekenbon als u uw resultaat stuurt naar J.M. Baltus, Grote Oost 98-100, 1621 BZ Hoorn (schriftelijk), graag met nader commentaar dat we eventueel kunnen gebruiken voor nieuwe artikelen.

Oude nummers „Oud-Hoorn”

Wellicht zijn er lezers van ons kwartaalblad, die nog oude nummers van „Oud-Hoorn” in hun bezit hebben, die zij niet meer willen bewaren. Wilt u die dan niet met het oud papier meegeven, maar voor een beter doel gebruiken. Er is nogal eens navraag naar oude nummers en de redactie beschikt helaas niet meer over exemplaren van alle nummers. Een aanvulling daarop is altijd welkom. Mocht u beslissen uw oude exemplaren weer ter beschikking van „Oud-Hoorn” te stellen, dan kunt u die kwijt bij Mevr. F. Uiterwijk, Grote Oost 98, Hoorn, tel. 10220.

Hoorn in de verdrukking 1940-1945 (11)

C. Kerkmeijer-de Regt

25 Maart. Gisteravond zijn mej. Van Vliet, haar huishoudster, mej. Laan en mej. Dell, onderwijzeres in Aartswoud, die bij haar op bezoek was, gevangen genomen. Waarom?

Sinds vanmorgen wordt er niet meer gevlogen, een verademing! Ze hebben hun mannetjes wel ergens anders nodig. We springen voor berichten; hebben zelfs een stille hoop, dat het omstreeks Pasen nog afgelopen kan zijn.

26 Maart. Dr. Baesjou is weer vrij en terug en ook zijn assistent is vrij.

27 Maart. De inboedel van mej. Van Vliet wordt door de landwacht weggehaald.

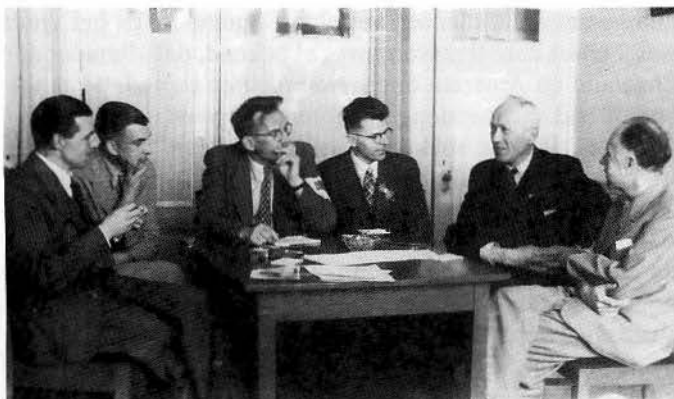
28 Maart. Er liggen 6 Duitse bootjes in de haven, een soort oorlogschepen, afweer aan boord.

Het huis van mevrouw Schottee de Vries aan de Doelenkade gevorderd voor de commandant met alles er in. Ze mocht zelfs haar eigen bed niet meenemen! Ik hoor, dat mevrouw De Vries toch haar antiek in veiligheid heeft kunnen brengen. Ze gaan werkelijk tot de laatste snik door! Het gaat fantastisch snel in Duitsland, maar een Paasvrede zal ons toch niet beschoren zijn.

6 April. Mej. Dell is weer terug; ze waren naar Alkmaar gebracht en de twee andere dames schijnen daar nog te zijn. Ze werden goed behandeld. Vanmorgen zijn er weer mensen gevangen genomen: Keet van de Koepoortsweg, meisjes Molenaar van de Westerdijk, een zekere Polman, een Selie, een visser, blijkbaar alles in verband met de illegale blaadjes. Dezer dagen is de hotelhouder Geel verongelukt, van een auto afgeslagen, bij hem was het Wehrmachtverkeersheim; hij kon daar niets aan doen. Hij behoorde tot degenen die goede daden deden, zo verstreekte hij nu en dan maaltijden aan kinderen. Maar ik wou dan eigenlijk vertellen, dat bij zijn begrafenis een krans was waarvan 9 paarse orchideeën zaten van f 15.— per stuk, de krans zelf kostte f 70.— en het zijden lint was ook fantastisch in prijs.

9 April. We beginnen ons wat onbehaaglijk te voelen met al die Duitsers, die hier opgesloten zijn. Niet, dat er hier in de stad veel zijn, integendeel. Wel veel activiteiten in de lucht. Gisteravond brandde er een zoeklicht op die Duitse schuiten in de haven. Er zijn er een paar bijgekomen. Nu zijn er 10. Er was een troep van een 150 jongens van de Arbeidsdienst hier, die overnacht hebben in het oude burgemeestershuis; ze kwamen lopen uit Bergen en moesten de volgende dag

Redactie illegale krant: „de Vrije Hoornse Courant” v.l.n.r.: de heren Goetmakers, ir. Rietsema (directeur tuinbouwschool), W. Blok, L. Osinga, H. Verhulst en de naam van de zesde heer is niet bekend.

door naar Enkhuizen. Ze zijn helemaal in het leger ingeschakeld, lopen met handgranaten. Een stuk of 20 zijn er van door gegaan. Mevrouw De Rooy, die achter het Museum woont, heeft er verscheidenen uit de achterdeur aan het Achterom zien komen en de benen nemen; totdat het gemerkt werd, de achterdeur werd dichtgegooid en er kwam er een op schildwacht staan met een handgranaat.

Verleden week kwam Mr. Jaap Kunst weer bij ons, op weg om te hamsteren; in het najaar was hij hier ook en tussendoor was hij naar Friesland en geregeld maar dichterbij in de buurt van Amsterdam. Hij was nu met een jonge dame, ze hadden een fiets en een handwagen. Ze hadden overnacht in Purmerend en kwamen hier op weg naar Bovenkarspel. Het is wel erg en ik teken het aan als typerend voor de toestand, dat een bekend musicoloog, privaats-docent aan de Universiteit van Amsterdam, eerste conservator aan het Koloniaal Instituut, er met een handwagen op uit trekt.

10 April. Gisteravond om ca. 11 uur kwam er onder meer gevlieg een jager over en zo'n schuitje in de haven ging er op schieten. Een half uur later kwam er weer een jager, die lichtkogels boven de stad uitgooide, het hele stadje was helder verlicht.

11 April. We hadden gehoord, dat de schuiten vannacht zouden vertrekken en inderdaad hoorden we gisteravond getoeter en motorgepuf. Toch werd er om een uur of elf weer op en jager geschoten; verder was er ook veel gevlieg. We horen, dat de schuiten weg zijn en dat er 7 andere voor in de plaats komen.

In Zwaag zijn een stuk of 6 mensen gevangen genomen. Om circa half vier plotseling hevig mitrailleurvuur van twee duikende jagers op auto's op de Berkhouterweg, dicht bij het nieuwe viaduct. Er was een auto met fietsen, maar die schijnt niet geraakt te zijn.

12 April. Vanmorgen is er een convooi op het IJsselmeer beschoten, dat toen binnengelopen is in Medemblik; 8 gewonden zijn toen naar Hoorn gebracht, 4 naar de Villa en 4 naar het Stadsziekenhuis. Het praatje ging toen alras, dat de Duitse schepen in Medemblik gebombardeerd waren.

13 April. Vanmiddag weer gemitrailleer in de richting van Berkhout. We horen het ook in de verte. Ik hoor, dat Keet etc. weer vrij zijn. De landwacht is nog steeds actief, de laatste stuiptrekkingen. Wat wij aanzien voor uit elkaar spattende granaten zijn lichtbronnen door het vliegtuig uitgegooid, waarbij foto's gemaakt worden. Ze fotograferen ook bij de lichtkogels, zoals laatst, dat schijnt de ouderwetse manier te zijn; het nieuwste is met een ding dat net een uiteenspattende granaat lijkt.

15 April. Vanmorgen vroeg is een colonne Duitsers met auto's enz. aangekomen; achterop staat „Pol”, dus politie. De auto's worden in garages gezet en zij zelf gaan in hotels. Er komen er ook aan op fietsen, dekens achterop. Het zullen wel doortrekkers zijn. We horen, dat Groningen al genomen is. Er is ook S.S. aangekomen en N.S.B.-ers. Ook vrouwvolk in de broek met hoge kaplaarzen. Die vrouwspersonen zitten op de stoep van het N.S.B.-kringhuis aan de Roodsteen. Alles komt uit Groningen. Hotel de Roskam moet helemaal ontruimd.

16 April. Vandaag is mej. Van Vliet met haar huishoudster lopende uit Amsterdam teruggekomen, ze waren Zaterdag 14

Duitse oorlogsschuitjes verlaten de haven.

April vrijgelaten. Haar meubels zijn er nog, maar haar boeken, kleren, linnen, serviesgoed, dekens, sieraden en geld hebben ze meegestolen; ook het koper en tin, dat ze van Drechterland in bewaring had.

17 April. Gister steeds meer groepjes Duitsers, ze zijn nog net over de Afsluitdijk gekomen, nu kan het niet meer. Een Duitser in de Roskam zei, dat alles gedesorganiseerd was en ze geen leiding meer hadden.

Een van hen vroeg om een burgerpak. Zondag (gister) was er ook een bij een veehouder in Sijbekarspel, die kwam vragen om een motorfiets te ruilen tegen 2 burgerpakken. Gisternacht zijn de oorlogsschuitjes uit de Doelenkade vertrokken.

Het ergste bericht was vanmorgen, dat de Wieringermeer onder water gezet wordt. De eerste vluchtelingen zijn al aangekomen, bij onze burens, een neef en familie, 8 man sterk. Om 6 uur kregen ze het bericht. De ingenieur van de Waterstaat Beckering-Vinckers is er heen om te trachten uitstel te krijgen, want het schijnt, dat ze om 12 uur weg moeten wezen. Om 3 uur was de tijd, dat de bewoners weg moesten wezen, maar ze zijn zo lang mogelijk heen en weer blijven gaan naar het vasteland om alles in veiligheid te brengen. Onder de bomen links van het station staat weer een aantal wagens met Duitsers, ook N.S.B.-ers blijkbaar; er komt nog heel wat hierheen.

Gistermiddag was er meer activiteit in de lucht dan vandaag. 18 April. De man van de Wieringermeerfamilie bij onze burens is nu ook gekomen. Hij had nog de gehele nacht doorgererkt om zoveel mogelijk alles weg te krijgen; vanmorgen vroeg stond het water tot aan zijn drempel, toen kon hij niet meer. Vrijwel alles heeft hij mee kunnen nemen, maar zijn levenswerk is voor het ogenblik vernietigd. Hij woont aan de kant van Medemblik, daar is de meer het laagst, zijn boerderij komt er ruim 4 el onder.

Er zijn twee gaten in de dijk gemaakt bij de Oude Zeug. Gisteravond is er iemand doodgeschoten op de straat na 8 uur, die na sommatie niet bleef staan.

Het is wel de moeite waard om te vermelden, dat we een zeldzaam mooi voorjaar hebben, in Maart zaten we nu en dan al buiten, nu is het volslagen zomer, het groen en de bloesems zijn ongekend ver uit, de pruimen zijn al haast uitgebloeid.

23 April. Gister is de inspecteur der belastingen Breijer op de Schellinkhouterdijk doodgeschoten door de landwacht, die aan het fietsenvorderen was; ik weet niet of hij niet bleef staan, toen ze hem riepen stil te houden, of dat hij omkeerde, toen hij zag dat ze aan het vorderen waren; in elk geval werd er op hem geschoten en hij was dadelijk dood. Zo volgt de ene streek op de andere. De haat tegen de landwacht wordt steeds groter. De laatste weken krijgen we melk aan

de melkfabriek. Nu er geen vervoer meer verderop is, blijft alle melk hier en kunnen we 1 liter per persoon komen halen; het gaat alfabetisch, eergister konden wij krijgen en vandaag weer. Er is dikwijls blijkbaar wel 3000 liter. Het is alleen afschuwelijk, dat je er meer dan een uur voor in de rij moet staan. Wij zijn er goed mee af, maar ik kan toch nooit de gedachte van mij afzetten, dat het eigenlijk de melk voor de Amsterdamse babies is.

27 April. We zaten deze week dik in de Duitsers, er liggen weer 6 oorlogsschepen in de haven en een sleepbootje en aan het Houten Hoofd een stuk of wat van die bakken, waarmee een hele troep matrozen of mariniers gekomen is. Het Park zit weer vol. 24 April (Dinsdag) stonden er plotseling weer 22 wagentjes op de Veemarkt, takken er op voor camouflage. Keukenwagen er bij en ook 2 „dames”, een blonde en een zwarte. Waar ze vandaan kwamen weten wij niet. Er was een Zeeuwse en een Groningse boerenwagen bij, op een ander zag ik Apeldoorn staan. Een deel er van stond op de Noorderveemarkt onder de bomen bij de spoorbaan. Ze waren van Maandag op Dinsdag gekomen. Nu is er een deel verdwenen. We liepen op een avond langs de zee en daar waren de mariniers aan de waterkant, achter het Park, zich aan het wassen. De soldaten zijn een echte haveloze troep om te zien. De Roskam is ook weer leeg; er is van alles uitgehaald: tafels, stoelen, servies- en beddegoed, maar het is mogelijk, dat dat alles naar Drechterlandse huis gebracht is, dat ook weer in gebruik genomen werd.

29 April. Gisteravond kwam het bericht door, dat Himmler onvoorwaardelijke capitulatie aangeboden heeft aan Engeland en Amerika, hetgeen niet aanvaard werd, omdat hij het niet aan Rusland aangeboden heeft. We leven in gespannen verwachting wat er gebeuren gaat.

Meer dan een uur in de rij staan op het Jeudje om 1 liter melk te krijgen.

Gisterochtend waren alle Duitse wagentjes weg; de mariniers zijn er nog. De meeste soldaten zijn weg, er moeten er nog een 30 zijn.

30 April. Vandaag was het een opgewonden dag, gedachtig aan September zouden we deze dag „Dolle Maandag” kunnen noemen. De mensen vertelden algemeen dat het vrede was. Sedert Zaterdagavond was al bekend, dat Himmler aan Engeland en Amerika onvoorwaardelijke capitulatie aangeboden had. Nu werden vanochtend op verschillende plaatsen in de stad de soldaten door een hogere toesproken, waarbij hun over dit aanbod werd verteld en hun gezegd werd wat ze in geval van overgave moesten doen. De omstanders verstaan dit dan verkeerd en maken er dan van dat de oorlog voorbij is. Er stonden overall groepen mensen te praten, de landwacht werd er zenuwachtig van en op de Turfhaven riepen ze: uit elkaar, en schoten in de lucht. De mensen vlogen naar alle zijden. De vissers mogen niet meer uitvaren behalve de roeiboten.